

บทที่ 2

บทบาทและอิทธิพลของจีนบนคาบสมุทรเกาหลีหลังสงครามเย็น

จากที่กล่าวไว้ในบทนำแล้วว่า บทบาทของจีนบนคาบสมุทรเกาหลีตั้งแต่ช่วงสงครามเย็นจนถึงปัจจุบัน นอกจากเกิดจากนโยบายต่อต้านลัทธิครองความเป็นเจ้า จักรวรรดินิยม และการมีฐานทัพในต่างแดนของจีนแล้ว คาบสมุทรเกาหลียังเป็นเขตอิทธิพลของจีนและจตุรศาสตร์สำคัญแห่งหนึ่งของโลก จีนจึงไม่ต้องการให้อำนาจดั้งเดิมของตนบนคาบสมุทรแห่งนี้ต้องสั่นคลอนจากการเข้ามาแสวงหาผลประโยชน์ของมหาอำนาจอื่นๆ เช่น ญี่ปุ่นและรัสเซีย รวมไปถึงสหรัฐอเมริกา มหาอำนาจจากนอกภูมิภาค นอกจากนั้น ความสัมพันธ์อันใกล้ชิดระหว่างจีนกับเกาหลีเหนือยังเป็นอีกปัจจัยสำคัญที่ผลักดันให้จีนต้องเข้าไปเกี่ยวข้องในปัญหาความขัดแย้งระหว่างเกาหลีเหนือกับสหรัฐอเมริกาหลังสงครามเย็น ซึ่งมีสาเหตุเกิดจากโครงการพัฒนาและครอบครองอาวุธนิวเคลียร์ของเกาหลีเหนือ

ในบทที่ 2 นี้ นอกเหนือจากนโยบายข้างต้นแล้ว คงต้องพิจารณาถึงนโยบายต่างประเทศอื่นๆ ที่ช่วยสนับสนุนส่งเสริมบทบาทของจีนบนคาบสมุทรแห่งนี้มาอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน รวมถึงความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับประเทศต่างๆ เช่น เกาหลีเหนือกับเกาหลีใต้ (สองประเทศที่ตั้งอยู่บนคาบสมุทรเกาหลี) และอีก 3 มหาอำนาจคือ สหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น และรัสเซีย ซึ่งพยายามเข้ามามีอิทธิพลเหนือคาบสมุทรเกาหลี เนื่องจากต่างเห็นว่าดินแดนแห่งนี้เต็มไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติ เป็นตลาดระบายสินค้าและจตุรศาสตร์สำคัญในการแผ่ขยายอำนาจไปครอบงำประเทศอื่นๆ¹ จีนจึงต้องการรักษาสถานภาพเดิมของตนไว้เพื่อป้องกันไม่ให้คาบสมุทรเกาหลีต้องตกไปอยู่ภายใต้อิทธิพลของประเทศใดและนำมาซึ่งภัยคุกคามต่อความมั่นคงของจีน สำหรับเนื้อหาของบทนี้มีจุดประสงค์ในการสร้างความเข้าใจต่อแนวทางการดำเนินนโยบายต่างประเทศของจีนในปัจจุบันและการปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์ของจีนกับประเทศต่างๆ ในช่วงหลังสงครามเย็นเป็นต้นไป

¹ รสลิน ธำรงวิทย์, "เกาหลีกับการเมืองระหว่างประเทศในเอเชีย," ใน การเมืองระหว่างประเทศในเอเชีย (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2529), หน้า 222.

2.1 การกำหนดนโยบายต่างประเทศของจีน

สาธารณรัฐประชาชนจีนมีการปกครองในระบบสังคมนิยมคอมมิวนิสต์โดยพรรคคอมมิวนิสต์จีนซึ่งมีสมาชิกประมาณ 68 ล้านคน (สถิติปี ค.ศ.2004) และเป็นสถาบันทางการเมืองที่มีอำนาจในการกำหนดนโยบายด้านต่างๆของประเทศอย่างเบ็ดเสร็จตามแนวทางลัทธิมาร์กซ์-เลนินและให้รัฐบาลนำไปปฏิบัติ ตามธรรมนูญของพรรคคอมมิวนิสต์จีนนั้นได้กำหนดให้มีการประชุมสมัชชาพรรคแห่งชาติ (National Party Congress) ในทุกๆ 5 ปี โดยสมัชชาพรรคแห่งชาติเป็นองค์กรนำสูงสุดของพรรคคอมมิวนิสต์จีน และเป็นศูนย์รวมของผู้นำของพรรคฯ ตามปกติจะมีการประชุมสมัชชาในทุกๆ 5 ปี โดยการประชุมสมัชชาพรรคแห่งชาติแต่ละครั้งจะบ่งบอกทิศทางนโยบายในการบริหารประเทศ

นับตั้งแต่ก่อตั้งพรรคคอมมิวนิสต์จีนจนถึงในปัจจุบัน พรรคฯ ได้จัดให้มีการจัดประชุมสมัชชาพรรคคอมมิวนิสต์รวมทั้งหมด 16 ครั้ง ซึ่งการประชุมสมัชชาพรรคสมัยที่ 16* ได้จัดขึ้นเมื่อวันที่ 8 - 14 พฤศจิกายน ค.ศ. 2002 สำหรับการประชุมสมัชชาพรรคครั้งต่อไปหรือสมัยที่ 17 นั้น จะจัดให้มีขึ้นในช่วงปลายปี ค.ศ. 2007 นี้ โดยภาพรวม นโยบายต่างประเทศของจีนมาจากองค์กรต่างๆ ที่สำคัญ² ดังต่อไปนี้คือ

2.1.1. พรรคคอมมิวนิสต์จีน

การกำหนดนโยบายต่างประเทศจีนถือเป็นหน้าที่และความรับผิดชอบของพรรคคอมมิวนิสต์จีน โดยภายในพรรคฯ นอกเหนือจากสมัชชาพรรคแห่งชาติแล้ว ยังมีองค์กรอีกหลายระดับที่มีส่วนเกี่ยวข้องต่อกระบวนการกำหนดและดำเนินนโยบายต่างประเทศ เช่น คณะกรรมการกลางของพรรคฯ (Chinese Communist Party Central Committee), คณะ

*ในการประชุมสมัชชาพรรคสมัยที่ 16 ได้มีการถ่ายโอนอำนาจจากผู้นำรุ่นที่ 3 ภายใต้การนำของเจียง เจ๋อหมินไปยังรุ่นที่ 4 ที่มีหูจิ่นเทาเป็นแกนนำ โดยที่ประชุมฯ ยังได้แต่งตั้ง หูจิ่นเทา เป็นเลขาธิการพรรคคอมมิวนิสต์จีนสืบต่อเจียงเจ๋อหมิน พร้อมทั้งแต่งตั้งสมาชิกถาวรหรือคณะกรรมการประจำของคณะกรรมการเมืองอีก 8 คน เช่น อู๋ปังกั๋ว (Wu Bangguo), เวินเจี๋ยเป่า (Wen Jiabao), เจี๋ยชิงหลิน (Jia Qinglin) และ เจิงชิงหง (Zeng Qinghong) จนถึงปัจจุบัน หูจิ่นเทาและคณะกรรมการประจำ ชุดดังกล่าวรวมทั้งหมด ล้วนเป็นผู้ที่มีความสำคัญทางการเมืองในระดับสูงสุดของจีนทั้งสิ้น

² สรุปและเรียบเรียงจาก เชียน ธีระวิทย์, นโยบายต่างประเทศจีน (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541), หน้า 41 - 50.

กรมการเมืองของพรรคฯ (Politburo), คณะกรรมการประจำของคณะกรรมการเมือง (Politburo Standing Committee – PSC), คณะกรรมาธิการการทหาร (Military Commission) และองค์กรของพรรคอื่นๆ ได้แก่ สำนักเลขาธิการกลาง ฝ่ายวิเทศสัมพันธ์ และฝ่ายโฆษณาชวนเชื่อ เป็นต้น

2.1.2. ในส่วนของฝ่ายบริหารหรือรัฐบาล

รัฐบาลเป็นผู้นำนโยบายต่างประเทศที่พรรคคอมมิวนิสต์จีนกำหนดขึ้นมาเพื่อดำเนินการปฏิบัติต่อไป โดยจะมีกลไกของรัฐบาลที่ประกอบด้วยองค์กรสำคัญๆ เป็นผู้ปฏิบัติงาน อันได้แก่ สำนักประธานาธิบดี ซึ่งมีประธานาธิบดีเป็นผู้มีตำแหน่งประมุขสูงสุดของประเทศและเป็นตัวแทนทำพิธีทางการทูต, คณะรัฐมนตรี ที่มีนายกรัฐมนตรีเป็นประธานและรับผิดชอบในการบริหารประเทศ รวมทั้งมีอำนาจในการตัดสินใจในการบริหารงานมากกว่าการกำหนดนโยบาย, คณะมุขมนตรี อันประกอบด้วยอดีตผู้นำในแต่ละด้านที่จะเข้าร่วมประชุมในวาระสำคัญด้วยและทำหน้าที่คล้ายเป็นที่ปรึกษาของรัฐบาล, กระทรวงการต่างประเทศ ซึ่งมีหน้าที่รับผิดชอบประจำเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ สร้างความร่วมมือกับต่างประเทศ และกระทรวงความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการค้าระหว่างประเทศที่มีบทบาทติดต่อกับทุกประเทศทั้งในด้านเศรษฐกิจและการค้า โดยทำหน้าที่ติดต่อเปิดทางให้รัฐบาลกับประเทศที่ยังไม่มีความสัมพันธ์ทางการทูตอย่างเป็นทางการกับจีน

2.1.3. ฝ่ายรัฐสภาหรือสภาผู้แทนประชาชนแห่งชาติ

ถึงแม้จะไม่มีบทบาทในการกำหนดหรือดำเนินนโยบาย แต่สภาผู้แทนประชาชนแห่งชาติก็เป็นฝ่ายรับฟังแถลงรายงานการปฏิบัติงานของแต่ละหน่วยงาน ที่สำคัญก็คือ รัฐสภาจะมีหน้าที่ในการประกาศสงครามซึ่งยังไม่เคยปรากฏมาก่อน และคอยดูแลทำหน้าที่เป็นไปตามพิธีการมากกว่า เช่น การให้สัตยาบันหรือยกเลิกสนธิสัญญาหรือข้อตกลงสำคัญต่างๆ ที่ทำกับต่างประเทศ การอนุมัติการแต่งตั้งประธานาธิบดี รองประธานาธิบดี นายกรัฐมนตรี และคณะรัฐมนตรี ประธานคณะกรรมการทหารส่วนกลางแห่งรัฐและคณะกรรมการอื่นๆ ภายใต้คณะกรรมการรัฐสภานั้น จะมีคณะกรรมการย่อยสองคณะที่เกี่ยวข้องกับการต่างประเทศ ได้แก่ คณะกรรมาธิการกิจการต่างประเทศและคณะกรรมการชาวจีนโพ้นทะเล โดยมีกิจกรรมหลัก คือ การแลกเปลี่ยนการเยือนกับต่างประเทศ และการต้อนรับแขกต่างประเทศ

2.1.4. องค์กรอื่นๆ

นอกจากนั้น ยังมีกลไกต่างๆ ที่เป็นการทูตระดับประชาชน ได้แก่ กลุ่มผลประโยชน์ และองค์กรมวลชนซึ่งเป็นตัวแทนจากสาขาวิชาชีพต่างๆ ที่พรรคคอมมิวนิสต์จีนจะเชื่อเชิญให้เข้ามา

เป็นแนวร่วมในการกำหนดนโยบายต่างประเทศด้วย รวมถึงสมาคมต่างๆ ที่ดำเนินการทุกระดับ ประชาชน เช่น สมาคมมิตรภาพวิเทศสัมพันธ์แห่งประเทศไทย และสถาบันกิจการต่างประเทศของประชาชนชาวจีน เป็นต้น

2.1.5. ผู้นำสูงสุดของจีน

ในทางปฏิบัติ ผู้นำสูงสุดจีนนั้นมักจะเป็นผู้ที่ดำรงตำแหน่งควบคู่ทั้งเลขาธิการพรรคฯ และประธานาธิบดีไปพร้อมกัน ดังนั้น จึงมีบทบาทและอิทธิพลต่อการกำหนดหรือตัดสินใจในประเด็นเกี่ยวกับการต่างประเทศมากที่สุด เช่น ในยุคที่เหมาเจ๋อตงเป็นผู้นำ (ค.ศ. 1949 – 1976) หรือ เต็งเสี่ยวผิง ซึ่งมีอำนาจในทางปฏิบัติระหว่างช่วงสงครามเย็นจนถึงหลังสงครามเย็น (ค.ศ. 1977 - 1995) อนึ่ง บทบาทและอิทธิพลของเต็งเสี่ยวผิงมีส่วนทำให้นโยบายต่างประเทศจีนมีการเปลี่ยนแปลงไปจากสมัยเหมาเจ๋อตง จากการที่จีนเริ่มดำเนินนโยบายเปิดประเทศและนโยบายปฏิรูป ซึ่งมีความสำคัญควบคู่กันไปอย่างแยกไม่ออก

ในยุคเต็งเสี่ยวผิง จีนดำเนินนโยบายต่างประเทศที่เน้นย้ำถึงความอิสระและเป็นตัวของตัวเองของพรรคคอมมิวนิสต์ แต่นโยบายต่างประเทศของจีนที่เห็นเด่นชัดก็คือ ประเด็นการให้ความเคารพต่อพรรคคอมมิวนิสต์ต่างประเทศ ในการที่จะไม่แทรกแซงกิจการภายในกันและกัน และการพึ่งตนเองเป็นหลักยึดถือปฏิบัติที่ไม่เปลี่ยนแปลง พร้อมกันนั้นจีนก็จะมุ่งรักษามิตรภาพและความร่วมมือกับต่างประเทศ³ นโยบายเหล่านี้จึงเป็นเรื่องที่จีนยึดถือปฏิบัติมาตลอดนับตั้งแต่ได้ดำเนินนโยบายเปิดประเทศ ก่อนสงครามเย็นสิ้นสุดลง การเมืองภายในของจีนได้มีการปรับเปลี่ยนตำแหน่งเลขาธิการพรรคคอมมิวนิสต์จีนคนใหม่ในการประชุมคณะกรรมการกลางพรรคคอมมิวนิสต์จีนเต็มคณะครั้งที่ 4 ของ “สมัชชา 13” ระหว่างวันที่ 23 – 24 มิถุนายน ค.ศ. 1989 โดยมีมติให้เจียงเจ๋อหมิน ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากเต็งเสี่ยวผิงให้เข้าดำรงตำแหน่งเลขาธิการพรรคฯ และในเดือนกันยายนของปีนั้น เต็งเสี่ยวผิงก็ได้ยื่นหนังสือถึงคณะกรรมการการเมืองเพื่อลาออกจากตำแหน่งประธานคณะกรรมการทหารส่วนกลางเพื่อเกษียณตัวเอง และเขาได้ถึงแก่กรรมในเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. 1997

³ วรศักดิ์ มหัทธโนบล, เศรษฐกิจการเมืองจีน(กรุงเทพมหานคร: สถาบันเอเชีย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547), หน้า 199.

ประธานาธิบดีเจียงเจ๋อหมิน นับเป็นแกนกลางของกลุ่มผู้นำรุ่นที่ 3 ต่อจากเหมาเจ๋อตง และเติ้งเสี่ยวผิง* โดยเจียงเจ๋อหมินดำรงตำแหน่งเป็นทั้งเลขาธิการใหญ่พรรคคอมมิวนิสต์จีน ประธานาธิบดี และประธานคณะกรรมการทหารส่วนกลาง จากการที่ได้ประเมินสภาวะแวดล้อมระหว่างประเทศหลังสงครามเย็นแล้ว เจียงเจ๋อหมินได้ทำการปรับแนวทางและเปลี่ยนแปลงนโยบายต่างประเทศ โดยบูรณาการแนวความคิดของผู้นำที่สำคัญในอดีตทั้งเหมาเจ๋อตง โจวเินไหล และเติ้งเสี่ยวผิงเข้าด้วยกัน พร้อมปรับเปลี่ยนประยุกต์ให้เข้ากับสถานการณ์ทั้งภายในและนอกประเทศ เพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายทางด้านความมั่นคงของจีนที่ต้องการสร้างสภาวะแวดล้อมระหว่างประเทศที่เอื้ออำนวยต่อบริบายการเปิดประเทศและนโยบายการปฏิรูป รวมทั้งพยายามในการสร้างและรักษาเงื่อนไขที่สนับสนุนต่อการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ ตลอดจนใช้การทูตในการจัดการกับภัยคุกคามต่อความมั่นคงของจีน และลดความตึงเครียดกับประเทศเพื่อนบ้านด้วย

ภายใต้การนำของเจียงเจ๋อหมิน การดำเนินนโยบายต่างประเทศของจีนยึดมั่นในความเป็นอิสระ เป็นตัวของตัวเอง และมุ่งสู่สันติภาพ ส่งผลให้จีนมีบทบาทมากขึ้นในประชาคมระหว่างประเทศเพื่อรักษาสันติภาพและเสถียรภาพในภูมิภาคและของโลก ในช่วงต้นปี ค.ศ.1996 เจียงเจ๋อหมิน ได้นำยุทธศาสตร์แนวคิดความมั่นคงใหม่ (new security concept – xin anquan gainian)⁴ มาเป็นส่วนหนึ่งในการดำเนินนโยบายต่างประเทศ โดยระบุไว้ในเอกสารนโยบายการป้องกันประเทศจีน (China's National Defense)⁵ ว่า แนวคิดความมั่นคงใหม่เป็นยุทธศาสตร์ที่มุ่งให้ความสำคัญในประเด็นความมั่นคงร่วมกัน (mutual security – hezuo anquan) มากขึ้น โดยในความร่วมมือนั้นประกอบด้วยความเสมอภาค (equality – pingdeng) ความเชื่อใจซึ่งกันและกัน (mutual trust - huxin) การมีผลประโยชน์ร่วมกัน (mutual benefit – huli) และความร่วมมือ

* กลุ่มผู้นำรุ่นที่ 3 ประกอบด้วย หลี่เมิง เจียวซือ หลี่รุ่ยหวาน จูหงงจี หลิวหัวซิง หูจิ้นเทา หลี่หลานซิง และเว่ยเจี้ยนสิง

⁴ Chang Hoon Cha, "China and Multilateral Security Institutions: Perspective, Process, and Progress," *Korea Observer* 35 (Summer 2004): 314.

⁵ ยุทธศาสตร์แนวคิดความมั่นคงใหม่ มีวัตถุประสงค์ให้ทุกประเทศร่วมเข้าใจและเชื่อมั่นผ่านการเจรจาและความร่วมมือ เพื่อแสวงหาข้อตกลงจากความแตกต่างและปัญหาระหว่างประเทศต่างๆ ด้วยสันติวิธี ซึ่งจะเป็นแนวทางนำไปสู่สันติภาพและความมั่นคงอย่างแท้จริง เพราะความมั่นคงนั้นคือ ความร่วมมือ และการเจรจาเพื่อความมั่นคง ควรมาจากความไว้วางใจซึ่งกันและกัน ไม่ใช่การเผชิญหน้ากันแต่อย่างใด

กัน (coordination - xiezuo) เพื่อเป็นปัจจัยสนับสนุนให้จีนสามารถบรรลุเป้าหมายตามนโยบาย เปิดประเทศและนโยบายปฏิรูป

ยุทธศาสตร์นี้ยังให้การสนับสนุนการร่วมมือทางด้านมั่นคงทั้งในระดับภูมิภาคและระดับโลก โดยจีนดำเนินนโยบายที่ตั้งอยู่บนหลักพื้นฐานสำคัญ 2 ประการด้วยกันคือ การแก้ปัญหาต่างๆ กับประเทศเพื่อนบ้านด้วยการเจรจาแบบสันติวิธี และมุ่งแสดงบทบาทเชิงสร้างสรรค์ต่อความร่วมมือด้านความมั่นคงในภูมิภาค ทั้งนี้เพื่อสนับสนุนให้การพัฒนาประเทศของจีนสามารถก้าวไปสู่ความมั่งคั่งด้วยความมั่นคง และยังทำให้จีนมีแนวทางปฏิบัติและบทบาทชัดเจนบนเวทีโลกมากขึ้นด้วย จีนเน้นย้ำถึงยุทธศาสตร์นี้ต่อประชาคมโลกในวาระโอกาสที่ เจียงเจ๋อหมิน ได้กล่าว

สุนทรพจน์ในการประชุม World Disarmament Conference ณ กรุงเจนีวา เมื่อปี ค.ศ. 1999⁵ ว่า สถานการณ์ของโลกและในภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิกมีความเปลี่ยนแปลงไป ดังนั้นวิธีการที่ดีที่สุดในการทำให้การพัฒนาบรรลุเป้าหมายแห่งความสำเร็จนั้น จีนจำเป็นต้องสร้างสรรค์ความร่วมมือทางด้านความมั่นคงระหว่างประเทศที่ยึดมั่นในแนวทาง 3 ประการด้วยกัน⁶ คือ

1. ความร่วมมือทางด้านความมั่นคง ที่ไม่ควรจำกัดอยู่แต่เฉพาะในเหล่าประเทศที่มีทัศนคติและแนวทางการพัฒนาที่คล้ายคลึงกันเท่านั้น แต่ควรรวมถึงประเทศต่างๆ ที่มีทัศนคติและแนวทางการพัฒนาที่แตกต่างกันด้วย
2. ความร่วมมือภายใต้แนวคิดความมั่นคงใหม่ ควรมีความยืดหยุ่นและมีรูปแบบที่หลากหลาย เช่น กลไกที่ใช้ทางด้านความมั่นคงควรมีทั้งในเวทีการปรึกษาหารือระดับทวิภาคี พหุภาคีและในเวทีความมั่นคงที่มีโซ่รัฐ
3. ส่งเสริมการรวมกลุ่มผลประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจและความร่วมมือในระดับพหุภาคีให้เข้มแข็งเพื่อต่อสู้กับภัยทางด้านความมั่นคง

จากนโยบายดังกล่าว ทำให้จีนเน้นใช้การทูตในการจัดการกับภัยคุกคามต่อความมั่นคง และลดความตึงเครียดกับเพื่อนบ้าน โดยมีการเพิ่มการเจรจาและการติดต่อกับประเทศต่างๆ มาก

⁵ The new security concept proposed by China [Online].2005. Available from: <http://www.fmprc.gov.cn/eng/wjz/zwjg/zwbdt/t127609.htm> [11/01/2005].

⁶ China is working actively to put the new security concept into practice.[Online]. 2001. Available from: http://news.xinhuanet.com/english/2001-09/13/content_550412.htm [13/08/2001].

ขึ้น นโยบายนี้มีความต่อเนื่องและมีพัฒนาการมากขึ้นอย่างเห็นได้ชัด แสดงให้เห็นถึงความสำเร็จของการต่างประเทศของจีนที่สามารถทำให้ฐานะการเป็นประเทศสังคมนิยมขนาดใหญ่มีความมั่นคงได้ในระดับระหว่างประเทศและสร้างสภาพแวดล้อมระหว่างประเทศที่เป็นประโยชน์ให้แก่ตนเองได้อีกด้วย นอกจากนี้ จีนยังได้มีส่วนร่วมในการรักษาสันติภาพของโลกผ่านวิธีการต่างๆ เช่น การไม่เข้าร่วมในการแข่งขันด้านอาวุธและการทหาร การต่อต้านลัทธิครองความเป็นเจ้า และการไม่เข้าไปรุกรานประเทศอื่นๆ ในทุกรูปแบบ รวมทั้งความพยายามให้สหประชาชาติได้รับความสำคัญในฐานะเป็นองค์กรกลางในการดูแลรักษาสันติภาพโลก และที่สำคัญก็คือ จีนได้ตั้งปณิธานในการจะยกระดับฐานะของตนเองให้สูงยิ่งขึ้นไปอีก ทั้งนี้เพราะจีนตระหนักว่า การดำรงอยู่ในภาวะของโลกหลายขั้วอำนาจ (multipolar system) ได้นั้น จีนจำเป็นต้องมีฐานะระหว่างประเทศที่มั่นคง จึงจะสามารถรักษาผลประโยชน์ของตนและของโลกไว้ได้

สรุปได้ว่า นโยบายต่างประเทศจีนในยุคเจียงเจ๋อหมินคือ การเน้นแสวงหาพันธมิตรและติดต่อกับโลกภายนอกมากขึ้น นอกจากการสร้างความสัมพันธ์กับนานาประเทศทั่วโลกแล้ว จีนยังให้ความสำคัญต่อการผสมผสานของแนวคิดการพึ่งพาตนเอง อธิปไตย และการพึ่งพานานาประเทศมากกว่าในสมัยสงครามเย็น เนื่องจากในภาวะที่สภาพแวดล้อมของโลกเปลี่ยนแปลงไปตามกระแสโลกาภิวัตน์ (globalization) ส่งผลให้โลกไร้พรมแดน มีการเชื่อมโยงกันและมีการแข่งขันมากขึ้น ในขณะที่เดียวกันก็ต้องมีการปรับตัวเข้าหากันมากกว่าเดิม จีนเล็งเห็นว่ามีความจำเป็นยิ่งในการต้องเปิดตัวเองสู่โลกภายนอก เพื่อเป็นการรักษาผลประโยชน์ของจีนได้ดีกว่าการปฏิเสธกระแสโลก บทบาทสำคัญของจีนก็คือ การเข้าเป็นสมาชิกขององค์การการค้าโลก (World Trade Organization - WTO) ในเดือนธันวาคม ค.ศ. 2001 ซึ่งส่งผลให้ในช่วง 9 เดือนแรกของปี ค.ศ. 2002 ผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติของจีน (gross national product - GNP) มีการขยายตัวถึงร้อยละ 7.9⁷ และตลอดระยะเวลา 13 ปีภายใต้การนำของเจียงเจ๋อหมินมีการเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็วและเข้มแข็ง คิดเป็น GDP ต่อหัวในปริมาณเพิ่มขึ้นเป็นสามเท่าของปี ค.ศ.1978 หรือแม้แต่การส่งออกของจีนก็ขยับสูงขึ้นไปอยู่ในอันดับ 4 ของโลกและการนำเข้าทุนจากต่างประเทศของจีนอยู่ในอันดับที่ 2 ของโลกเป็นโดยรองจากสหรัฐอเมริกาเท่านั้น

⁷ The National Institute for Defense Studies, East Asian Strategic Review 2003 (Japan: The Japan Times, 2003), p.169.

2.2. นโยบายต่างประเทศจีนในปัจจุบัน

ในช่วงต้นทศวรรษ 2000 การเมืองจีนมีการเปลี่ยนแปลงสำคัญอีกครั้งเมื่อการประชุมสมัชชาใหญ่พรรคคอมมิวนิสต์จีนสมัยที่ 16 ในเดือนพฤศจิกายน ค.ศ. 2002 ได้ลงมติแต่งตั้งหูจิ่นเทาเข้ารับตำแหน่งเลขาธิการพรรคคอมมิวนิสต์จีนคนใหม่ และในวันที่ 15 มีนาคม ค.ศ. 2003 ที่ประชุมสภาประชาชนแห่งชาติสมัยที่ 10 ได้มีมติให้ หูจิ่นเทา เป็นประธานาธิบดีคนที่ 6 ต่อจากอดีตประธานาธิบดีเจียงเจ๋อหมิน และ เวินเจียเป่า เป็นนายกรัฐมนตรีสืบแทนจูรงจี ต่อมาในการประชุมคณะกรรมการกลางพรรคคอมมิวนิสต์จีน ครั้งที่ 4 ของสมัชชาพรรคสมัยที่ 16 ระหว่างวันที่ 16 - 19 กันยายน ค.ศ. 2004 ก็ได้อนุมัติให้ หูจิ่นเทา ดำรงตำแหน่งประธานคณะกรรมการทหารต่อจากเจียงเจ๋อหมิน

กล่าวได้ว่า หูจิ่นเทา และ เวินเจียเป่า เป็นผู้นำจีนที่มีอาวุโสน้อยกว่าผู้นำในอดีต อีกทั้งยังมีความเป็นนักวิชาชีพที่เติบโตมาจากผู้ชำนาญการ (technocrats) มากกว่ามาจากนักปฏิวัติ (revolutionist) เช่นผู้นำในรุ่นที่ 1 และ 2 ของจีน โดย หูจิ่นเทา จบการศึกษาด้านวิศวกรรมชลประทานจากมหาวิทยาลัยชิงฮว่า (Tsinghua University) ที่มีชื่อเสียงแห่งกรุงปักกิ่ง ผลงานที่โดดเด่นของเขาเกิดขึ้นในช่วงดำรงตำแหน่งเลขาธิการคณะกรรมการกลางพรรคประจำเขตปกครองตนเองทิเบตในขณะที่มีวัยเพียง 46 ปีเท่านั้น เขามีผลงานในการใช้ความเด็ดขาดปราบปรามกลุ่มเคลื่อนไหวทางการเมืองในทิเบตจนเป็นที่ถูกใจของเติ้งเสี่ยวผิงและทำการผลักดันให้ก้าวขึ้นสู่ตำแหน่งระดับสูงในเวลาอันรวดเร็ว ส่วนเวินเจียเป่า นั้นเคยร่วมรัฐบาลของนายกรัฐมนตรีจูรงจี (Zhu Rongji) และเป็นหัวเรี่ยวหัวแรงสำคัญในการปฏิรูปด้านการเงิน การคลัง และการเกษตรของจีน จนได้รับขนานนามว่าเป็น "โจวเอนไหล" แห่งศตวรรษที่ 21^๘

หูจิ่นเทา นับเป็นแกนกลางของผู้นำรุ่นที่ 4 ที่มีคุณสมบัติเข้าข่าย "หลักการพื้นฐาน 4 ประการ"^๙ ที่กำหนดขึ้นโดยเติ้งเสี่ยวผิงในช่วงต้นทศวรรษที่ 1980 โดยมีเป้าหมายนโยบายเพื่อปั้นคนรุ่นใหม่ขึ้นมาสืบทอดภารกิจบริหารพรรคและรัฐบาลของจีน สำหรับคุณสมบัติของกลุ่มผู้นำรุ่นใหม่ควรจะอยู่ในกลุ่มอายุเยาว์ (rejuvenation) เพื่อที่เมื่อได้รับการส่งเสริมให้โตเต้าสู่ตำแหน่ง

^๘ วันรักษ์ มิ่งมณีนาคิน, สารานุกรมเศรษฐกิจจีน (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ผู้จัดการ, 2548), หน้า 48 - 49.

^๙ สมภพ มานะรังสรรค์, จีน: เศรษฐกิจการเมืองหลังยุคปฏิรูป (กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, 2549), หน้า 23 - 24.

ระดับสูงยิ่งขึ้นไป จะได้มีเวลาเพียงพอที่จะเรียนรู้และอยู่ในตำแหน่งอันยาวนานพอที่จะช่วยพัฒนา
จีนหลังยุคปฏิรูปได้อย่างต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ต้องเป็นผู้ที่มีปัญญาดี
(intellectualization) กล่าวคือ มีสมองและความเฉียบแหลมที่จะเป็นผู้นำที่ดีได้ เพราะถ้าอายุน้อย
แต่สมองทึบก็คงยากที่จะประสบความสำเร็จ ต้องมีอุดมการณ์ปฏิวัติ (revolutionization) เป็นคน
ดีมีศีลธรรมจรรยาและมีจิตใจปฏิวัติ พร้อมทั้งจะนำพามวลชนของจีนไปสู่ความเจริญรุ่งเรืองยิ่งขึ้น
และ ต้องเชี่ยวชาญเลิศ (specialization) ต้องเป็นผู้นำที่มีความสามารถทางอาชีพการงานที่ตนทำ
อยู่ หรือมีความเป็นมืออาชีพ (professional) ที่เก่งนั่นเอง

ภายใต้การนำของหูจิ่นเทา แม้จะดำเนินนโยบายต่างประเทศที่สอดคล้องกับรัฐบาลเจียง
เจ่อหมิน แต่ได้กำหนดยุทธศาสตร์เพื่อทำให้จีนมีแนวทางการปฏิบัติทางการทูตในเชิงรุกและมี
ประสิทธิภาพมากกว่าเดิม เห็นได้จากนโยบายต่างประเทศของจีนในปัจจุบันที่เน้นหลักการสำคัญ
ของนโยบายดังนี้¹⁰ คือ

- 1) จีนมีความมุ่งมั่นต่อหลักการของนโยบายที่มีความเป็นอิสระอย่างต่อเนื่อง
- 2) จีนจะดำเนินการต่อต้านลัทธิครองความเป็นเจ้าและมุ่งรักษาสันติภาพโลก
- 3) จีนจะช่วยเอื้อหนุนให้เกิดระเบียบทางการเมืองและเศรษฐกิจระหว่างประเทศ
ที่มีความยุติธรรมและมีเหตุผล
- 4) จีนพร้อมพัฒนาความร่วมมือของความสัมพันธ์ที่เป็นมิตรกับทุกประเทศที่มี
พื้นฐานในการเคารพอธิปไตยและดินแดนอันเป็นหนึ่งเดียวกัน การไม่
รุกรานซึ่งกันและกัน การไม่แทรกแซงในกิจการภายในของแต่ละประเทศ
คำนึงถึงผลประโยชน์ที่เท่าเทียมกัน และการอยู่ร่วมกันโดยสันติ
- 5) จีนจะเดินตามนโยบายในทุกมิติเพื่อเปิดตัวเองสู่โลกภายนอก และพร้อม
เสมอต่อการพัฒนาที่ตั้งบนพื้นฐานของความสัมพันธ์ทางการค้า ซึ่งมีความ
เสมอภาคและผลประโยชน์ร่วมกัน รวมทั้งมีความร่วมมือทางเศรษฐกิจและ
เทคโนโลยี ตลอดจนการแลกเปลี่ยนทางวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมกับ
ประเทศต่างๆ และในระดับภูมิภาคของโลกเพื่อสนับสนุนความมั่งคั่งร่วมกัน
- 6) จีนจะเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการทูตในรูปแบบของพหุภาคี พร้อมทั้งยืน
หยัดในการใช้กำลังเพื่อรักษาสันติภาพโลกและการพัฒนาร่วมกันต่อไป

¹⁰ Sukhee Han, "China's Peaceful Development and the Future of the Six-Party Talks," *Korea and World Affairs* (summer 2005): 238 – 241.

เหตุผลที่จีนภายใต้การนำของ หูจิ่นเทา ต้องดำเนินนโยบายเชิงรุกและให้มีประสิทธิภาพมากกว่ารัฐบาลที่ผ่านมา ก็เพราะรัฐบาลของ หูจิ่นเทา ก้าวขึ้นมาใช้อำนาจทางการเมืองในจังหวัดที่จีนเข้าไปเป็นสมาชิกองค์การการค้าโลกได้เพียงหนึ่งปี ทำให้จีนต้องรีบเร่งปรับตัวให้เข้ากับกฎกติกาขององค์การนี้ ในขณะที่เดียวกัน หูจิ่นเทา ได้เข้ามาเป็นผู้บริหารประเทศสูงสุดของจีนภายหลังจากเหตุการณ์ก่อการร้าย "9/11"* เพียงผ่านพ้นไป 1 ปีเช่นกัน จึงทำให้ผู้นำจีนตระหนักถึงความมั่นคงทางด้านการพัฒนาตามนโยบายการเปิดประเทศและนโยบายปฏิรูปของตน เขาจึงนำยุทธศาสตร์แนวคิดความมั่นคงใหม่ของ เจียงเจ๋อหมิน มาปรับใช้เป็นยุทธศาสตร์ "การพัฒนาโดยสันติ" (peaceful development)¹¹ โดยเริ่มนำมาใช้ปฏิบัติในเดือนเมษายน ค.ศ. 2004 อนึ่ง ยุทธศาสตร์การพัฒนาโดยสันติมีหลักสำคัญดังนี้

- 1) การพัฒนาโดยสันติเป็นยุทธศาสตร์ที่จำเป็นยิ่งต่อการพัฒนาของจีนเพื่อนำไปสู่ความทันสมัยตามนโยบายและเป้าหมายที่ตั้งไว้
- 2) เนื่องจากสันติภาพเป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนา ในขณะเดียวกันการพัฒนาก็เป็นพื้นฐานที่จำเป็นต่อการมีสันติภาพด้วยเช่นกัน จีนจึงมุ่งสนับสนุนสันติภาพของโลก เพื่อให้การพัฒนาของจีนหลุดไปข้างหน้าและเจริญเติบโตอย่างมั่นคง เพราะการพัฒนาที่ยั่งยืนต้องอยู่ในสภาวะแวดล้อมระหว่างประเทศที่มีสันติภาพและเสถียรภาพ
- 3) การพัฒนาของจีนยึดมั่นในกำลังความสามารถ การปฏิรูป และนวัตกรรม
- 4) จีนมุ่งแสวงหาผลประโยชน์และการพัฒนาร่วมกันกับประเทศต่างๆ
- 5) จีนมุ่งสร้างโลกให้มีสันติภาพถาวรและความมั่งคั่งร่วมกัน

* การก่อการร้ายที่เกิดขึ้นเมื่อวันที่ 11 กันยายน ค.ศ. 2001 โดยเครือข่ายอัลกออิดะห์ (Al-Qaeda) ได้เข้าโจมตีสหรัฐอเมริกาด้วยการขับเครื่องบินพาณิชย์ของอเมริกัน แอร์ไลน์ส และ ยูไนเต็ด แอร์ไลน์ส พุ่งชนตึกเวิลด์เทรด เซ็นเตอร์ และกระทรวงกลาโหมของสหรัฐอเมริกา ทำให้ชาวอเมริกันเสียชีวิตหลายพันคน

¹¹ Sukhee Han, "China's Peaceful Development and the future of the Six-Party Talks," *Korea and World Affairs* (Summer 2005): 238. โดยหูจิ่นเทาได้พัฒนายุทธศาสตร์ทางด้านการทูตหรือการพัฒนาโดยสันติ จากความคิดริเริ่มของ Zheng Bijian อดีตผู้ช่วยอาจารย์ใหญ่ของสถาบัน China's Central Party ที่มีขึ้นในเดือนพฤศจิกายน ค.ศ. 2003 โดยมีวัตถุประสงค์ 3 ประการคือ การมีความรับผิดชอบ การส่งเสริมสันติภาพ และการไม่ใช้กำลัง เพื่อแสดงให้เห็นว่าจีนเคารพในสันติภาพ และต้องการเป็นมหาอำนาจที่มีความรับผิดชอบต่อการดำเนินภารกิจต่างๆ ในภูมิภาค

สำหรับการพัฒนาโดยสันตินั้น มีการปรับเปลี่ยนเพิ่มเติมจาก "ยุทธศาสตร์แห่งการเกิดสันติภาพ" (peaceful rise strategy)* โดยหูจินเทา แกนนำของผู้นำรุ่นที่ 4 ได้นำการพัฒนาโดยสันติมาใช้เพื่อแสดงให้เห็นว่า การพัฒนาของจีนไม่ได้เป็นภัยคุกคามต่อความมั่นคงของภูมิภาคและนานาชาติแต่ประการใด หากยังสนับสนุนให้เกิดสันติภาพและความมั่งคั่งในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และของโลก การพัฒนาโดยสันติจึงเป็นยุทธศาสตร์ทางการทูตใหม่ของจีนที่เน้นความร่วมมือ สันติภาพ และความรับผิดชอบต่อกิจการระหว่างประเทศและปัญหาต่างๆ ในระดับภูมิภาค โดยเฉพาะการช่วยผลักดันจีนให้ดำเนินการกระชับความสัมพันธ์ทางการทูต เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมกับประเทศเพื่อนบ้านอย่างเข้มแข็งมากขึ้น การพัฒนาโดยสันติถือเป็นการยกระดับความร่วมมือของจีน และปรับเปลี่ยนทัศนคติเดิมของนานาชาติที่มีต่อจีน โดยมุ่งหวังให้มองจีนเป็นมหาอำนาจซึ่งมีความรับผิดชอบ ในการทำให้เกิดความมั่นคงและเสถียรภาพในภูมิภาคโดยสันติวิธีหรือการใช้วิถีทางการทูต

ยุทธศาสตร์นี้ตอกย้ำให้เห็นว่าจีนไม่เป็นภัยคุกคามต่อภูมิภาคและต่อโลกแต่อย่างใด¹² และเพื่อไม่ให้ประเทศในเอเชียมีความหวาดระแวงตนจนเกินไป จีนได้พยายามแสดงจุดยืนหรือท่าทีบางประการที่น่าจะสร้างความสบายใจให้แก่ประเทศในภูมิภาค¹³ ด้วยการที่จีนไม่คัดค้านการตั้งฐานทัพทางทหารของสหรัฐอเมริกาในญี่ปุ่นและเกาหลีใต้ เพื่อจะได้ไม่ต้องกลัวว่าจีนจะเข้ามาแทนที่สหรัฐอเมริกา แม้หลักการของจีนจะเห็นว่าฐานทัพของต่างชาติไม่ควรตั้งอยู่ในประเทศใดเลยก็ตาม นอกจากนี้ จีนยังดำเนินนโยบายทางการทูต เศรษฐกิจ และการทหารควบคู่กันไปอย่างมีดุลยภาพ ส่งผลให้รัฐบาลภายใต้การนำของหูจินเทาสามารถใช้นโยบายการทูตนำการทหารเพื่อเสริมสร้างความมั่นคงให้จีนมากขึ้นด้วย

* ยุทธศาสตร์แห่งการเกิดสันติภาพมีวัตถุประสงค์เพื่อให้การก้าวผงาดขึ้นมาของจีน (China's rise) ดำเนินไปพร้อมกับการขยายความสัมพันธ์และมิตรภาพกับประเทศต่างๆ หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ การให้สภาวะแวดล้อมระหว่างประเทศเต็มไปด้วยความสงบสุข เพื่อให้การก้าวผงาดขึ้นมาของจีนมีความชอบธรรม จากการเข้าร่วมในเชิงสร้างสรรค์ในกิจการระหว่างประเทศต่างๆ ในขณะที่เดียวกัน ก็แสวงหาความมั่นคงและการพัฒนาของจีนในโลกที่เต็มไปด้วยความสงบสุขและมั่งคั่ง การดำเนินยุทธศาสตร์นี้ ผู้นำจีนเน้นให้ความสำคัญ 3 ประการด้วยกัน คือ ให้การก้าวผงาดขึ้นมาของจีนควรอยู่ในสภาวะแวดล้อมที่มีสันติภาพ (of peace) ดำเนินไปโดยสันติ (by peace) และดำเนินไปเพื่อสันติภาพ (for peace) ทำให้จีนเน้นการให้ความสำคัญต่อสันติภาพและเสถียรภาพในภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิก อ้างถึงใน Sukhee Han, "China's Peaceful Development and the future of the Six-Party Talks," *Korea and World Affairs* (Summer 2005): 239.

¹² Xu Xin, "China's Defense Strategy under New Circumstances," *Foreign Affairs* 29 (September 1993): 4.

¹³ ไชยวัฒน์ คำชู, "จีนกับญี่ปุ่น," ใน *จีนในโลกที่กำลังเปลี่ยนแปลง*, หน้า 119.

สำหรับบทบาทของจีนต่อการรักษาสันติภาพและเสถียรภาพของโลกเห็นได้จากการให้ความสำคัญกับองค์การสหประชาชาติมากขึ้น โดยเฉพาะการเข้าร่วมเป็นสมาชิกถาวรของคณะมนตรีความมั่นคงสหประชาชาติ ช่วยทำให้จีนใช้ฐานะความเป็นมหาอำนาจของตนในสหประชาชาติอย่างเต็มที่ในการต่อรองกับมหาอำนาจอื่นๆ ตลอดจนกระชับความสัมพันธ์กับประเทศต่างๆ มากขึ้นเพื่อใช้เสริมพลังอำนาจต่อรอง นอกจากนี้ ยังให้การสนับสนุนหลักการพื้นฐานของสหประชาชาติในแง่ที่ว่าด้วยการไม่ใช้กำลัง (non-use of force) การไม่แทรกแซงในกิจการภายในของรัฐอื่นๆ (non-interference) และการไม่เผยแพร่อาวุธที่มีขีดความสามารถในการทำลายสูง

โดยสรุป ยุทธศาสตร์การพัฒนาโดยสันติของหูจิ่นเทาและเวินเจียเป่ามีความแตกต่างไปจากยุทธศาสตร์แนวคิดความมั่นคงใหม่ของเจียงเจ๋อหมิ่นในแง่ที่ว่า รัฐบาลหูจิ่นเทามีการทำงานในเชิงรุกมากกว่า ทำให้จีนมีภาพลักษณ์ที่ดีขึ้นไปพร้อมกับยกสถานะของตนในชุมชนระหว่างประเทศให้เด่นชัดมากขึ้น จนเป็นที่ยอมรับว่าผู้นำจีนปัจจุบันใช้โอกาสพบปะเจรจาและแลกเปลี่ยนการเยี่ยมเยียนกับผู้นำชาติต่างๆ ทั่วโลกมากกว่าในยุคสมัยใดของประวัติศาสตร์จีน ทั้งยังเป็นการย้ำชัดถึงการทูตของจีนที่เน้นธำรงไว้ซึ่งสันติภาพตลอดมา จนกระทั่ง มีการนำจีนมาเปรียบเทียบกับสหรัฐอเมริกา มหาอำนาจที่ชอบใช้พลังอำนาจและกำลังทหารเป็นเครื่องมือตัดสินในยามที่มีปัญหาความขัดแย้งกับประเทศต่างๆ เป็นสาเหตุทำให้ผลการสำรวจความคิดเห็นประชาชนจากทั่วโลกจำนวน 16 ประเทศของ PEW Research Center ในสหรัฐอเมริกาเมื่อต้นปี ค.ศ. 2005 รายงานว่าประชาชนส่วนใหญ่เกือบทุกประเทศที่ทำการสำรวจ (ยกเว้นแคนาดา อินเดีย และโปแลนด์) มีทัศนะที่ดีต่อจีนมากกว่าสหรัฐอเมริกา¹⁴

2.3. นโยบายจีนต่อคาบสมุทรเกาหลี

เนื่องจากยุทธศาสตร์การพัฒนาโดยสันติมีส่วนสำคัญต่อเป้าหมายของจีนต่อคาบสมุทรเกาหลี จีนจึงให้ความสำคัญต่อเนื่องกับความเป็นไปบนคาบสมุทรเกาหลี ซึ่งเป็นจุดยุทธศาสตร์และเขตอิทธิพลของจีน เช่นในอดีต สงครามเกาหลีสะท้อนให้เห็นถึงบทบาทของจีนที่มีต่อประเทศเพื่อนบ้านบนคาบสมุทรเกาหลีเป็นอย่างดี แม้ในปัจจุบันทั้งเกาหลีเหนือกับเกาหลีใต้ ก็ยังมีอิทธิพลต่อนโยบายต่างประเทศจีนในระดับสูง รวมถึงสองประเทศเพื่อนบ้านที่มีเขตแดนติดต่อกับคาบสมุทรเกาหลีนั่นคือ ญี่ปุ่นกับรัสเซียที่คอยมุ่งแสวงหาอำนาจบนคาบสมุทรเกาหลีตลอดเวลา

¹⁴ เขียน อธิระวิทย์. เสถียรภาพทางการเมืองจีนและแนวโน้ม [ออนไลน์]. 2005.

แหล่งที่มา: [http://www.thaiworld.org.th/thailand_monitor/answer.php?question_id=251\[26/12/2005\]](http://www.thaiworld.org.th/thailand_monitor/answer.php?question_id=251[26/12/2005]).

และอีกหนึ่งมหาอำนาจจากนอกภูมิภาคอย่างสหรัฐอเมริกา ที่แม้จีนจะต่อต้านลัทธิครองความเป็นเจ้าและมองสหรัฐอเมริกาว่า พยายามขยายอิทธิพลเหนือคาบสมุทรเกาหลี แต่นโยบายต่างประเทศของจีนก็ยังต้องการเน้นการเป็นมิตรกับสหรัฐอเมริกามากกว่าการเป็นศัตรู

ยุทธศาสตร์ดังกล่าวยังเป็นเสมือนตัวกำหนดบทบาทของจีนในคาบสมุทรเกาหลี ดังนั้นเมื่อต้องเผชิญกับปัญหาและการท้าทายอำนาจจากประเทศต่างๆ เหล่านี้ ทำให้จีนจำเป็นต้องดำเนินนโยบายอย่างระมัดระวัง เพราะอาจกระทบต่อการรักษาฐานอำนาจและผลประโยชน์ของจีนได้ สำหรับนโยบายของจีนที่มีต่อคาบสมุทรเกาหลี¹⁵ มีดังนี้ คือ

- 1) การรักษาสันติภาพและเสถียรภาพบนคาบสมุทรเกาหลี
- 2) การให้คาบสมุทรแห่งนี้ปลอดจากอาวุธนิวเคลียร์
- 3) การช่วยเหลือเกาหลีเหนือเกี่ยวกับปัญหาเศรษฐกิจภายในประเทศด้วยการจัดหาอาหารและน้ำมันให้
- 4) การสนับสนุนให้เกาหลีเหนือเปิดประเทศและทำการปฏิรูปเพื่อจะได้ไม่ต้องพึ่งพิงจีนมากเกินไป
- 5) การช่วยพัฒนาความร่วมมือทางการเมืองและเศรษฐกิจระหว่างเกาหลีเหนือกับเกาหลีใต้

เนื่องจากจีนให้ความสำคัญกับนโยบายบนคาบสมุทรเกาหลีในทุกประเด็น ไม่ว่าจะเป็นด้านความมั่นคงที่จีนให้การสนับสนุนต่อสันติภาพและเสถียรภาพถาวรบนคาบสมุทรเกาหลี พร้อมมุ่งให้คาบสมุทรแห่งนี้ปราศจากอาวุธนิวเคลียร์ รวมถึงประเด็นด้านเศรษฐกิจการเมือง จีนก็มีความต้องการให้เกาหลีเหนือทำการเปิดประเทศและปฏิรูป ตลอดจนพัฒนาความสัมพันธ์ทางการเมืองและเศรษฐกิจกับเกาหลีใต้ ทั้งนี้ก็เพื่อตอบสนองผลประโยชน์ทางการเมือง ความมั่นคง และเศรษฐกิจของจีนเป็นสำคัญ

2.4. การปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับประเทศต่างๆหลังสงครามเย็น

ถึงแม้จีนเป็นมหาอำนาจที่มีรากฐานทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ และความมั่นคงที่ดูเหมือนจะสามารถดำเนินนโยบายต่างประเทศโดยปลอดจากอิทธิพลภายนอก แต่ในความเป็นจริงแล้ว ในบางกรณีนโยบายของจีนก็ขึ้นอยู่กับปัจจัยภายนอกเป็นสำคัญ หลังสงครามเย็นจีน

¹⁵ Liping Xia, "The Role of Korean Factor in China's Foreign Policy, " *Korea and World Affairs* (summer 2005): 255-259.

จำเป็นต้องปรับเปลี่ยนนโยบายต่างประเทศเพื่อสนองตอบสภาวะแวดล้อมระหว่างประเทศที่เปลี่ยนแปลงโดยเฉพาะการล่มสลายของสหภาพโซเวียตเมื่อเดือนธันวาคม ค.ศ. 1991 ส่งผลให้ความสัมพันธ์แบบขั้วอำนาจเช่นในช่วงสงครามเย็นเปลี่ยนผ่านไปสู่การที่มีสหรัฐอเมริกาก้าวขึ้นมาเป็นอภิมหาอำนาจหนึ่งเดียวของโลกและกลายเป็นตัวกำหนดความเป็นไปของการเมืองโลกและระเบียบโลกใหม่ (new world order) อันเป็นแนวความคิดของอดีตประธานาธิบดีจอร์จ เอช. บุช ผู้นำสหรัฐอเมริกา ซึ่งเกิดขึ้นในช่วงระหว่างสงครามอ่าวเปอร์เซียและหลังการสิ้นสุดลงของสงครามเย็น จากการเปลี่ยนแปลงขั้วอำนาจหลังการล่มสลายของสหภาพโซเวียต ทำให้รูปแบบของระบบระหว่างประเทศได้มีการเปลี่ยนแปลงเป็นอย่างมาก จากรูปแบบ 2 ขั้วอำนาจในช่วงสงครามเย็นกลายเป็นสหรัฐอเมริกาที่เป็นมหาอำนาจขั้วเดียวของโลกเท่านั้นที่สามารถใช้กำลังในทุกภูมิภาคและไม่มีอำนาจใดๆ มาถ่วงดุลอำนาจได้

หนึ่งในสาระสำคัญของนโยบายต่างประเทศจีนก็คือ การพัฒนาความสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้าน ซึ่งนอกจากเกาหลีเหนือที่เป็นพันธมิตรดั้งเดิมแล้ว จีนยังมุ่งสานสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้านรอบด้านเพื่อเสริมสร้างสันติภาพและเสถียรภาพไปพร้อมกับความร่วมมือทางเศรษฐกิจในภูมิภาค โดยเฉพาะการให้ความสำคัญต่อนโยบายเปิดประเทศและปฏิรูปมาตั้งแต่ในช่วงสงครามเย็น จนทำให้เศรษฐกิจของจีนพัฒนาและเติบโตมาถึงในระดับหนึ่ง เมื่อผนวกกับภาวะโลกาภิวัตน์ จีนกลายเป็นมหาอำนาจที่มีศักยภาพทั้งในด้านการเมือง เศรษฐกิจและความมั่นคง หลังจากสงครามเย็นสิ้นสุด ดังนั้น จีนจึงพยายามใช้การทูตสร้างความสมดุลระหว่างผลประโยชน์ด้านความมั่นคงกับผลประโยชน์ด้านเศรษฐกิจในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เพื่อช่วยเอื้ออำนวยให้การพัฒนาของจีนดำเนินไปอย่างยั่งยืน ส่งผลให้จีนต้องปรับเปลี่ยนการดำเนินความสัมพันธ์ของจีนกับประเทศต่างๆตามไปด้วย ในบทที่ 2 นี้ ผู้วิจัยจะขอเน้นถึงความสัมพันธ์ของจีนกับประเทศเพื่อนบ้านคือ เกาหลีเหนือ เกาหลีใต้ ญี่ปุ่น และรัสเซีย รวมถึงสหรัฐอเมริกา มหาอำนาจจากนอกภูมิภาคที่จีนให้ความสำคัญเป็นอย่างมากไม่ว่าจะในประเด็นการเมือง เศรษฐกิจ หรือความมั่นคง

2.4.1. เกาหลีเหนือ

จีนและเกาหลีเหนือเริ่มต้นมีความสัมพันธ์ทางการทูตกันมาตั้งแต่วันที่ 6 ตุลาคม ค.ศ. 1949 และการที่จีนได้เข้าร่วมเป็นพันธมิตรกับเกาหลีเหนือเพื่อสู้รบกับกองกำลังสหประชาชาติในสงครามเกาหลี ยิ่งทำให้จีนกับเกาหลีเหนือกระชับความสัมพันธ์กันมากขึ้น และถึงแม้สงครามเกาหลีสิ้นสุดในปี ค.ศ. 1953 แต่ในเวลาต่อมาจีนก็ยังคงให้ความช่วยเหลือทั้งทางด้านเศรษฐกิจและเทคโนโลยีแก่เกาหลีเหนือเพื่อดำเนินการฟื้นฟูบูรณะประเทศ จีนกับเกาหลีเหนือมีการ

ติดต่อกันมากขึ้นทั้งในรูปแบบของการติดต่อค้าขายระหว่างกัน การให้ความช่วยเหลือทั้งทางด้านพัฒนาเศรษฐกิจ กำลังอาวุธ และน้ำมัน เป็นต้น¹⁶ เนื่องจากจีนยึดมั่นในนโยบายการไม่แทรกแซงกิจการภายในของประเทศใด จึงได้ทำการถอนกำลังทหารจีนออกจากเกาหลีเหนือจนหมดในช่วงปลายปี ค.ศ. 1958 แต่จีนกับเกาหลีเหนือได้ลงนามในสนธิสัญญามิตรภาพ ความร่วมมือ และความช่วยเหลือต่อกันในเดือนกรกฎาคม ค.ศ. 1961 โดยที่จีนได้มีข้อผูกมัดทางด้านความมั่นคงต่อเกาหลีเหนือและสนธิสัญญาได้ให้ความสำคัญต่อสองประเทศอย่างเสมอภาคกัน อนึ่ง ในมาตราหนึ่งของสนธิสัญญาดังกล่าว ได้บ่งบอกถึงความพยายามของทั้งสองฝ่ายในการรักษาสันติภาพในเอเชียและของโลกด้วย

ภายหลังสงครามของเกาหลีจบลงในเดือนกันยายน ค.ศ. 1976 เติ้งเสี่ยวผิงได้ก้าวขึ้นสู่อำนาจและย้ำให้เห็นถึงความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดระหว่างจีนกับเกาหลีเหนือด้วยการเดินทางไปเยือนกรุงเปียงยางในเดือนกันยายน ค.ศ. 1978 แต่ในช่วงต้นทศวรรษ 1980 จีนประสบกับภาวะเศรษฐกิจตกต่ำและมีภาระต้องชำระหนี้ให้แก่ญี่ปุ่นกับประเทศตะวันตก จึงไม่สามารถให้ความช่วยเหลือเกาหลีเหนือได้เหมือนที่ผ่านมา ในขณะที่การค้าระหว่างจีนกับเกาหลีเหนือเมื่อเทียบกับการค้าต่างประเทศทั้งหมดของจีน ลดลงเหลือเพียงร้อยละ 2 ในปี ค.ศ. 1982 และร้อยละ 0.8 ในปี ค.ศ. 1985 นอกจากนั้น จีนยังต้องเผชิญกับปัญหาความผันผวนของการค้าระหว่างประเทศอันเนื่องมาจากการอ่อนตัวของราคาน้ำมันดิบซึ่งเป็นสินค้าออกที่สำคัญของจีนในขณะนั้น โดยคาดประมาณการกันว่า รายได้จากการส่งออกน้ำมันดิบของจีนลดลงจาก 7,400 ล้านดอลลาร์สหรัฐในปี ค.ศ. 1985 เหลือเพียง 3,800 ล้านดอลลาร์สหรัฐในปี ค.ศ. 1986 เท่านั้น¹⁷

ปัญหาเศรษฐกิจของจีนทำให้สหภาพโซเวียตเข้ามาช่วยเหลือทางด้านเศรษฐกิจแก่เกาหลีเหนือมากยิ่งขึ้น จนกระทั่งความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับเกาหลีเหนือไม่ราบรื่นเช่นเดิม¹⁸ แต่จีนยังคงเห็นความสำคัญของเกาหลีเหนือในการเป็นตัวถ่วงดุลอำนาจบนคาบสมุทรเกาหลีกับสหภาพโซเวียต จึงให้ความช่วยเหลือทางด้านเศรษฐกิจแก่เกาหลีเหนือตลอดมา และแม้จะมีปัญหาความสัมพันธ์ต่อกัน เกาหลีเหนือก็ถือว่าจีนเป็นพันธมิตรสำคัญดั้งเดิมและต้องการสาน

¹⁶ Chen Jian, "Limits of the Lips and Teeth Alliance: An Historical Review of Chinese - North Korean Relations," *Asia Program Special Report* (September 2003): 5.

¹⁷ สมภพ มานะรังสรรค์, *จีน มหาอำนาจในศตวรรษที่ 21: เศรษฐกิจหลังยุคการปฏิรูป* (กรุงเทพฯ: อัมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, 2546), หน้า 27.

¹⁸ วิเชียร อินทะสี, *นโยบายการรวมเกาหลี: พัฒนาการและแนวโน้มในทางปฏิบัติ* (ปทุมธานี: สถาบันเอเชียตะวันออก มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2543), หน้า 120

ความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันไว้ด้วยการที่ คิมอิลซุง เดินทางไปเยือนจีนในเดือนกันยายน ค.ศ.1982 เพื่อปรึกษาหารือกับผู้นำจีน และขอให้จีนสนับสนุนการสืบทอดอำนาจทางการเมืองของบุตรชายของตนหรือ คิมจองอิล พร้อมขอให้จีนช่วยเหลือทางด้านเศรษฐกิจและการทหารต่อไป เต็งเสี่ยวผิง ได้เชื้อเชิญ คิมอิลซุง ให้ไปศึกษาดูนโยบายการพัฒนาความทันสมัยและการปฏิรูปเศรษฐกิจของจีนที่เมืองเสฉวน (Sichuan) โดยจีนเป็นฝ่ายโน้มน้ำหนักให้เกาหลีเหนือปฏิรูปเศรษฐกิจตามแบบจีนเพื่อต้องการให้เกาหลีเหนือสามารถพึ่งพาตัวเองได้มากขึ้น และทำการเปิดประเทศดำเนินการความสัมพันธ์ทางด้านเศรษฐกิจกับประเทศทุนนิยม สืบเนื่องจากจีนกำลังอยู่ในช่วงพัฒนาเศรษฐกิจ จึงต้องการให้เอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีเสถียรภาพมากที่สุด จะได้ช่วยเอื้ออำนวยต่อการพัฒนาประเทศตามนโยบายที่ทันสมัย รวมทั้งสามารถปกป้องรักษาอำนาจและอิทธิพลของจีนบนคาบสมุทรเกาหลีเอาไว้

ถึงแม้จีนและเกาหลีเหนือจะมีแนวทางที่แตกต่างกัน ในขณะที่จีนเลือกนโยบายปฏิรูปและเปิดประเทศ เกาหลีเหนือกลับยังคงพอใจกับการปิดประเทศจากโลกภายนอก แต่กระนั้น ความสัมพันธ์ในฐานะเป็นพันธมิตรดั้งเดิมระหว่างจีนกับเกาหลีเหนือยังคงมีอยู่ สืบเนื่องจากประเด็นดังต่อไปนี้

ก. ประเด็นทางการเมืองและความมั่นคง

การที่จีนมีพรมแดนยาวติดต่อกับเกาหลีเหนือถึง 1,415 กิโลเมตร โดยเชื่อมโยงกันทั้งทางทะเล แม่น้ำ และทางบก เกาหลีเหนือจึงเป็นทั้งรัฐกันชนและเปรียบเสมือนรมผีปากที่คอยปกป้องพื้นที่หมายถึงจีน ดังนั้น ความอยู่รอดของเกาหลีเหนือมีความสำคัญต่อความมั่นคงของจีน หลังสงครามเย็นเป็นต้นมา การสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างจีนกับเกาหลีได้อย่างเป็นทางการในเดือนสิงหาคม ค.ศ. 1992 มีส่วนทำให้จีนกับเกาหลีเหนือมีความสัมพันธ์ที่ไม่แน่นอนแพ้นกันเช่นเดิม เพราะถึงแม้การสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างจีนกับเกาหลีได้จะเป็นประโยชน์ต่อการลดความตึงเครียดในคาบสมุทรเกาหลี และมีส่วนช่วยรักษาเสถียรภาพของภูมิภาคเอเชีย - แปซิฟิก แต่จีนก็ยังตระหนักถึงความสัมพันธ์ที่ดีกับเกาหลีเหนือ โดยก่อนที่จีนกับเกาหลีได้จะมีการหารือเกี่ยวกับเรื่องนี้ ประธานาธิบดีหยางชางคุนได้เดินทางไปยังกรุงเปียงยางในเดือนเมษายน ค.ศ. 1992 เพื่อร่วมงานวันเกิดครบรอบ 80 ปีของประธานาธิบดีคิมอิลซุง พร้อมกับแจ้งให้ทราบถึงการเตรียมเปิดดำเนินการความสัมพันธ์อย่างเป็นทางการกับเกาหลีได้ หลังจากนั้นในเดือนกรกฎาคมของปีเดียวกัน คณะกรรมการกลางพรรคคอมมิวนิสต์จีนก็ได้ส่ง เจียนฉีเซิน รัฐมนตรีกระทรวงต่างประเทศ เดินทางไปกรุงเปียงยาง เพื่อพบกับ คิมย็องนัม รัฐมนตรีกระทรวง

ต่างประเทศ ก่อนจะไปพบ คิมอิลซุง ผู้นำของเกาหลีเหนือต่อไป¹⁹ และเมื่อ เจียนฉีเชิน แจ้งให้ทราบ ว่า ความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับเกาหลีใต้ต้องเปลี่ยนแปลงไปตามสถานการณ์โลกและตามสภาพการณ์บนคาบสมุทรเกาหลี ซึ่งจีนคาดว่า ทางฝ่ายผู้นำเกาหลีเหนือจะเข้าใจและให้การสนับสนุนต่อการดำเนินการดังกล่าว ในขณะที่จีนกับเกาหลีเหนือก็จะพัฒนาสัมพันธ์ภาพที่มีต่อกันไว้ และจีนยังพร้อมผลักดันให้เกิดความผ่อนคลายความตึงเครียดบนคาบสมุทรเกาหลี ด้วยการกระชับความสัมพันธ์ระหว่างเกาหลีเหนือกับสหรัฐอเมริกา รวมทั้งมุ่งให้เกาหลีเหนือและญี่ปุ่นมีการพัฒนาความสัมพันธ์ไปในทางทิศทางที่ดีขึ้น**

หลังจากการล่มสลายของสหภาพโซเวียต เกาหลีเหนือยังต้องประสบกับปัญหาเศรษฐกิจภายในประเทศ ทำให้เกาหลีเหนือจึงหวังพึ่งพิงความช่วยเหลือจากจีน ดังนั้น ความสัมพันธ์ของทั้งสองประเทศจึงยังคงมีอยู่ในด้านเศรษฐกิจ ถึงแม้จะไม่ราบรื่นมากนัก เพราะนับตั้งแต่ ค.ศ. 1993 ระบบการค้าระหว่างจีนกับเกาหลีเหนือได้เปลี่ยนรูปแบบจากการแลกเปลี่ยนสินค้ามาใช้ระบบเงินสดแทน ซึ่งส่งผลให้เกาหลีเหนือต้องขาดดุลการค้ากับจีนโดยตลอด

ต่อมา เกาหลีเหนือยังต้องประสบกับปัญหาการเมืองภายใน จากการถึงแก่อสัญกรรมของ คิมอิลซุง ในปี ค.ศ. 1994 และการสืบทอดอำนาจทางการเมืองแทนของ คิมจองอิล จึงทำให้การเมืองภายในประเทศค่อนข้างไร้เสถียรภาพ ภายหลังจากนั้น ความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับเกาหลีเหนือเริ่มเห็นห่างกันมากขึ้น จากการที่ผู้นำระดับสูงของทั้งสองประเทศไม่ได้เดินทางเยี่ยมเยียนกันเหมือนเช่นเคย อีกทั้งจีนยังไม่พอใจต่อการที่เกาหลีเหนือสนใจต่อการพัฒนา

¹⁹ เจียนฉีเชิน. บันทึกการทูตจีน 10 เรื่อง. แปลโดย รศ.อาทร พึ่งธรรมสาร., หน้า 225 – 226..

**การเยือนเกาหลีเหนือครั้งนั้นของเจียนฉีเชินเป็นไปอย่างไม่เป็นทางการ เนื่องจากเป็นการเดินทางในช่วงฤดูร้อน ทำให้รัฐมนตรีต่างประเทศจีนต้องนั่งอยู่ในเฮลิคอปเตอร์ที่มีสภาพอากาศร้อนเหมือนเตาอบ และเมื่อได้เข้าพบประธานาธิบดีคิมอิลซุงที่บ้านพักตากอากาศริมทะเลสาบ ผู้นำเกาหลีเหนือกล่าวแสดงความเข้าใจเป็นอย่างดีต่อจีนที่ดำเนินนโยบายต่างประเทศเชิงสันติ เสมอภาค และมีความเป็นตัวของตัวเอง (independent foreign policy) ดูรายละเอียดเพิ่มเติมได้จาก เจียนฉีเชิน. บันทึกการทูตจีน 10 เรื่อง, หน้า 227 - 228.

ความสัมพันธ์ทางด้านเศรษฐกิจและวัฒนธรรมกับไต้หวันด้วย*

จีนกับเกาหลีเหนือเริ่มกลับมาใกล้ชิดกันอีกครั้งเมื่อ คิมจองอิล ผู้นำคนใหม่ของเกาหลีเหนือและนายกรัฐมนตรี คิมยองนาม (Kim Yong Nam) พร้อมกับสมาชิกในระดับสูงของพรรคคนงานเกาหลี (Workers Party of Korea - WPK) เดินทางไปเยือนกรุงปักกิ่งในเดือนมิถุนายน ค.ศ.1999 และในเดือนตุลาคมปีเดียวกัน ถังเจี๋ยเสวียน (Tang Jiaxuan) รัฐมนตรีกระทรวงต่างประเทศจีนก็เดินทางไปกรุงเปียงยางด้วยเช่นกัน ความสัมพันธ์ของทั้งสองประเทศกลับมาแน่นแฟ้นมากยิ่งขึ้นเมื่อ คิมจองอิล ผู้นำเกาหลีเหนือเดินทางไปเยือนจีนอีกหลายครั้ง เช่น ในเดือนพฤษภาคม ค.ศ. 2000 และเดือนมกราคม ค.ศ. 2001 โดยครั้งหลังเป็นการเยือนจีนอย่างไม่เป็นทางการและมีโอกาสได้พบกับประธานาธิบดีเจียงเจ๋อหมิน พร้อมเยี่ยมชมเชียงใหม่ ดันแบบของนโยบายการปฏิรูปและเปิดประเทศ²⁰

ในเดือนกรกฎาคมและตุลาคม ค.ศ. 2003 ผู้นำระดับสูงของจีนอีกหลายคนได้เดินทางไปเยือนเกาหลีเหนือ อาทิเช่น ได่ปิงกั๋ว (Dai Bingguo) รัฐมนตรีช่วยกระทรวงต่างประเทศจีน และ อู๋ปังกั๋ว (Wu Bangguo) กรรมการกลางพรรคคอมมิวนิสต์จีน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อแก้ไขปัญหาความขัดแย้งระหว่างเกาหลีเหนือกับสหรัฐอเมริกาที่เกิดขึ้นเนื่องจากโครงการพัฒนาและครอบครองอาวุธนิวเคลียร์ของเกาหลีเหนือ ในขณะที่เหตุการณ์และความตึงเครียดหลายครั้งได้รับการคลี่คลายลงด้วยบทบาทเชิงสร้างสรรค์ของจีน ซึ่งได้เสนอทางออกของปัญหาความขัดแย้งด้วยการแก้ไขปัญหาตามวิถีทางการทูต ทำให้เกิดการเจรจาสันติภาพที่จีนเสนอตัวรับเป็นเจ้าภาพนับตั้งแต่ปี ค.ศ. 2003 ถึงในปัจจุบัน และจีนได้รับการยกย่องชมเชยจากนานาประเทศว่าเป็นผู้มีบทบาทสำคัญยิ่งในการผ่อนคลายความตึงเครียดบนคาบสมุทรเกาหลีและในเอเชียตะวันออกสำหรับบทบาทของจีนต่อวิกฤตินิวเคลียร์บนคาบสมุทรเกาหลี จะได้กล่าวถึงรายละเอียดในบทที่ 3 ต่อไป

* เนื่องจากเกาหลีเหนือมุ่งหวังที่จะได้รับความช่วยเหลือทางด้านเศรษฐกิจจากไต้หวัน ทำให้อนุญาตให้ชาวไต้หวันเดินทางเข้าไปในเกาหลีเหนือได้ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1991 เป็นต้นมา และในเดือนมีนาคม ค.ศ. 1996 เจ้าหน้าที่ระดับสูงด้านเศรษฐกิจของเกาหลีเหนือเดินทางไปเยือนไต้หวัน เพื่อแสวงหาช่องทางความร่วมมือทางด้านเศรษฐกิจระหว่างกัน การเคลื่อนไหวในลักษณะเช่นนี้ของเกาหลีเหนือ ได้สร้างความวิตกกังวลให้แก่จีนอยู่ไม่น้อย (ดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน วิเชียร อินทะสี, นโยบายการรวมเกาหลี: พัฒนาการและแนวโน้มในทางปฏิบัติ, หน้า210 – 211.)

²⁰ China's Relations with Countries having Diplomatic Relations with China, China's Foreign Affairs 2004 (Beijing: Ministry of Foreign Affairs, People's Republic of China), p.137.

ข. ประเด็นทางด้านเศรษฐกิจ

หลังสงครามเย็น นอกจากสหภาพโซเวียตจะลดความช่วยเหลือทางด้านต่างๆ แก่เกาหลีเหนือแล้ว เกาหลีเหนือยังต้องเผชิญกับปัญหาการค้ากับประเทศสังคมนิยมซึ่งเป็นผู้ค้าที่สำคัญของเกาหลีเหนือ ทำให้ปริมาณการค้า ความร่วมมือและความช่วยเหลือทางด้านเศรษฐกิจจากกลุ่มประเทศเหล่านั้นลดลงอย่างรวดเร็ว ส่งผลให้อัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจและผลผลิตทางด้านอุตสาหกรรมของเกาหลีเหนือตกต่ำลงมากนับตั้งแต่ปี ค.ศ. 1995 เป็นต้นมา เมื่อปริมาณสินค้าส่งออกมีจำนวนลดลง หนี้ต่างประเทศของเกาหลีเหนือจึงเพิ่มมากขึ้นเกือบ 10 พันล้านเหรียญสหรัฐ ในเวลาต่อมาจีนกลายเป็นคู่ค้ารายใหญ่ที่สุดของเกาหลีเหนือ แต่ระบบการค้าระหว่างจีนกับเกาหลีเหนือก็ยังเป็นไปในรูปแบบเดิมคือการแลกเปลี่ยนสินค้า จนกระทั่งมีการปรับเปลี่ยนมาใช้ระบบเงินสดแทนตั้งแต่ปี ค.ศ. 1992 เป็นต้นมา โดยสรุป การค้าตลอดทศวรรษ 1990 เกาหลีเหนือต้องเสียเปรียบดุลทางการค้าเงินถึง 4.45 พันล้านเหรียญสหรัฐ เนื่องจากเกาหลีเหนือนำเข้าสินค้าจากจีนเป็นมูลค่าถึง 6.1 พันล้านเหรียญสหรัฐ ในขณะที่มีปริมาณสินค้าส่งออกไปจีนเพียงแค่ 1.7 พันล้านเหรียญสหรัฐเท่านั้น²¹

ตั้งแต่ต้นทศวรรษ 2000 จนถึงปัจจุบัน จีนถือเป็นคู่ค้ารายใหญ่ที่สุดของเกาหลีเหนือ เพราะการค้าแบบทวิภาคีระหว่างจีนกับเกาหลีเหนือมีจำนวนถึง 1 ใน 3 ของปริมาณการค้าทั้งหมดในเกาหลีเหนือ เช่น ในปี ค.ศ. 2002 ทั้งสองประเทศมีปริมาณการค้าระหว่างกันมากขึ้นกว่าเดิมด้วยมูลค่า 740 ล้านดอลลาร์ โดยเกาหลีเหนือนำเข้าสินค้าจากจีนมากที่สุดถึง 470 ล้านดอลลาร์ ในขณะที่จีนนำเข้าสินค้าเกาหลีเหนือเพียง 270 ล้านดอลลาร์ การมุ่งให้เกาหลีเหนือสามารถพึ่งพาตัวเองได้ ทำให้จีนเข้าไปมีบทบาทสำคัญต่อหนึ่งในโครงการพัฒนาที่สำคัญของเกาหลีเหนือนั้นคือ "เขตเศรษฐกิจซินุยจู" (Sinuiju) ซึ่งเกาหลีเหนือจัดตั้งขึ้นในเดือนกันยายน ค.ศ. 2002 ตามนโยบายเปิดประเทศและปฏิรูปทางเศรษฐกิจของเกาหลีเหนือที่มุ่งเดิน

²¹Samuel S. Kim, "China and North Korea in a Changing World," in Asia Program Special Report, (September 2003): 13.

³⁰ Yiwei Wang, "China's Role in Dealing with the North Korean Nuclear Issue," Korea Observer36 (Autumn 2005): 484.

ตามแบบอย่างจีน โดยมุ่งหวังดึงดูดการลงทุนจากต่างประเทศเป็นสำคัญ* สำหรับเขตเศรษฐกิจพิเศษชินยฺวฺยู่ติดกับพรมแดนทางตอนใต้ของจีน เกาหลีเหนือจึงต้องการให้เป็นศูนย์การค้าข้ามพรมแดนกับจีน แต่ในช่วงระยะแรกโครงการ ชินยฺวฺยู่ ดำเนินไปอย่างไม่ราบรื่นนักเนื่องจากประสบปัญหาการคอร์รัปชันและการบริหารจัดการที่ค่อนข้างล้มเหลว จนกระทั่งจีนต้องแนะนำ หยางปิ่น ชาวต่างชาติสัญชาติจีนให้เข้ามาทำงานเป็นผู้บริหารคนแรกของชินยฺวฺยู่²²

ตารางที่ 2.1: แสดงการค้าของจีนกับประเทศเพื่อนบ้านในปี ค.ศ. 2003

การค้าระหว่างจีนกับประเทศเพื่อนบ้าน	
ประเทศ	มูลค่าการค้าทั้งหมด คิดเป็นพันล้านเหรียญสหรัฐ(U.S\$)
เกาหลีเหนือ	1.02
ญี่ปุ่น	133.57
เกาหลีใต้	63.23
รัสเซีย	15.70
อินเดีย	7.59
เมียนมาร์	1.07

ที่มา: China's General Administration of Customs, Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China, *China's Foreign Affairs 2004* (Beijing: World Affairs Press, 2004).

จากตารางข้างบนนี้ แสดงให้เห็นว่าในปี ค.ศ.2003 ปริมาณการค้าระหว่างจีนกับเกาหลีเหนือมีมูลค่าสูงถึง 1.02 พันล้านเหรียญสหรัฐ โดยจีนส่งออกไปเกาหลีเหนือประมาณ 627 ล้านเหรียญสหรัฐและนำเข้าสินค้าจากเกาหลีเหนือ 395 ล้านเหรียญสหรัฐ²³ นอกจากนั้น จีนยังเป็นประเทศผู้ลงทุนรายใหญ่ที่สุดในเกาหลีเหนืออีกด้วย เช่น ในปี ค.ศ. 2004 จีนลงทุนในเกาหลีเหนือมากถึง 50 ล้านเหรียญสหรัฐหรือร้อยละ 85 ของการลงทุนจากต่างชาติทั้งหมดในเกาหลีเหนือ ใน

* เกาหลีเหนือมุ่งพัฒนาเศรษฐกิจในเขตเศรษฐกิจพิเศษ 4 แห่งด้วยกัน คือ เขตชินยฺวฺยู่ ทางตะวันตก, เขตแกซอง (Gaeseong) ทางตอนใต้, บริเวณเทือกเขาคุมแกง (Geumgang) ทางตะวันออก และเขตราจินซอนบอง (Rajin – Seonbong) ทางตอนเหนือของเกาหลีเหนือ

²² Yinhay Ahn, "North Korea in 2002," *Asian Survey* (January – February 2003): 52-53.

²³ Department of Policy Planning, Ministry of Foreign Affairs, People's Republic of China, *China's Foreign Affairs 2004* (Beijing: World Affairs Press, 2004), p.573.

รอบปี ค.ศ. 2005 การค้าระหว่างจีนกับเกาหลีเหนือเพิ่มปริมาณมากขึ้นถึง 1.58 พันล้านเหรียญสหรัฐหรือร้อยละ 52.7 ของการค้าต่างประเทศทั้งหมดของเกาหลีเหนือ โดยสินค้าของจีนที่ส่งออกไปเกาหลีเหนือคือ เชื้อเพลิง เครื่องจักรกล และเครื่องอุปโภคบริโภค ในเดือนธันวาคมของปีนั้น ทั้งสองประเทศยังได้ร่วมเซ็นข้อตกลงสำรวจน้ำมันใต้ทะเลกัน จึงทำให้การค้าและความร่วมมือระหว่างสองประเทศขยายตัวเพิ่มมากขึ้น และถึงแม้การค้าระหว่างจีนกับเกาหลีเหนือจะไม่มีมูลค่าสูงมากกว่าประเทศอื่นๆ ในภูมิภาค แต่ก็มีความสำคัญยิ่งต่อประเทศที่กำลังประสบปัญหาด้านเศรษฐกิจเช่นเกาหลีเหนือ²⁴

ตอนกลางทศวรรษที่ 1990 เกาหลีเหนือต้องประสบกับปัญหาภัยธรรมชาติและสภาวะความอดอยากภายในประเทศ แม้จีนจะให้ความช่วยเหลือด้านมนุษยธรรมมากถึงหนึ่งในสามของความช่วยเหลือทั้งหมดจากต่างประเทศ พร้อมทั้งส่งอาหารและน้ำมันเชื้อเพลิงไปให้เกาหลีเหนือเป็นจำนวนมาก แต่ก็ไม่เพียงพอต่อความต้องการ นอกจากนั้น ยังส่งผลกระทบต่อมูลค่าการค้าระหว่างจีนกับเกาหลีเหนือที่มีปริมาณลดลง โดยจากจำนวน 899 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ในปี ค.ศ. 1993 เหลือเพียง 370 ล้านดอลลาร์ในปี ค.ศ. 1999 ดังนั้น เพื่อเป็นการช่วยเหลือเกาหลีเหนือ จีนจึงส่งอาหารจำนวน 200,000 ตันกับน้ำมันเชื้อเพลิงในปริมาณ 500,000 ตันให้ในเดือนตุลาคม ค.ศ. 2000 และเมื่อสหรัฐอเมริกางดการส่งน้ำมันเชื้อเพลิงให้เกาหลีเหนือในเดือนธันวาคม ค.ศ. 2002 จีนได้จัดหาน้ำมันทดแทนให้เกาหลีเหนือถึงร้อยละ 70 - 90 ของจำนวนน้ำมันทั้งหมดที่มีอยู่ในเกาหลีเหนือ รวมถึงความช่วยเหลือทางด้านอาหารด้วย²⁵

2.4.2. เกาหลีใต้

ความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับเกาหลีใต้เริ่มเห็นชัดเป็นรูปธรรมมากขึ้นภายหลังจากที่จีนดำเนินนโยบายเปิดประเทศและปฏิรูป จึงเล็งเห็นความสำคัญทางด้านเศรษฐกิจมากกว่าประเด็นทางการเมืองและการทหาร จีนคิดว่าเกาหลีใต้เป็นประเทศที่มีพัฒนาการทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็วจนได้ชื่อว่าเป็นประเทศอุตสาหกรรมใหม่ ดังนั้นการปรับปรุงความสัมพันธ์กับเกาหลีใต้เป็นสิ่งที่จีนควรดำเนินการต่อไป โดยเริ่มจากการติดต่อกันในระดับประชาชนของทั้งสองประเทศ

²⁴ เขียน วีระวิทย์, การทดลองระเบิดนิวเคลียร์ของเกาหลีเหนือ: จีนทำอะไร (ตอนที่ 3 [ออนไลน์]. 2006. แหล่งที่มา: http://www.thaiworld.org/th/thailand_monitor/answer.php?question_id=587. [13/11/2006].

²⁵ Young – ho Park and Robert Dujarric, “North Korea.’s Reformability in Comparative Perspective,” *Korea and World Affairs* 26 (Spring 2005): 60 – 61.

และเกิดความร่วมมือกันมากขึ้นระหว่างสองประเทศทั้งในด้านการค้า เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม เมื่อความสัมพันธ์แน่นแฟ้นขึ้น ได้นำไปสู่การก่อตั้งสมาคมมิตรภาพเกาหลี - จีน (Korea - China Friendship Association) ใน ค.ศ.1982 ทั้งนี้ การติดต่อกันอย่างไม่เป็นทางการอีกหลายครั้งผ่านสมาคมนี้ ได้ทำให้การค้าขายระหว่างสองประเทศขยายตัวเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว จีนมองเกาหลีได้ว่าเป็นแหล่งผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมสำเร็จรูปที่สำคัญ ในขณะที่ฝ่ายเกาหลีได้มีความเห็นว่าจีนมีทั้งทรัพยากรธรรมชาติและพืชผลทางเกษตร

ความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับเกาหลีได้ตั้งแต่มิถุนายน ค.ศ. 1980 เป็นต้นไป มีความใกล้ชิดกันมากขึ้นทั้งทางด้านการเมืองและเศรษฐกิจ ดังในปี ค.ศ. 1985 ที่บริษัทส่งเสริมการค้าเกาหลี (Korea Trade Promotion Corporation - KOTRA) ระบุว่าทั้งสองประเทศมีมูลค่าการค้าระหว่างกันเพิ่มมากขึ้นถึง 1.29 พันล้านเหรียญสหรัฐ²⁶ และในปี ค.ศ.1988 ก็มีมูลค่าสูงถึง 3 พันล้านเหรียญสหรัฐ เมื่อจีนเห็นว่าการสานความสัมพันธ์กับเกาหลีได้ สร้างผลประโยชน์ต่อจีนมากกว่าที่ได้รับจากเกาหลีเหนือซึ่งเป็นประเทศที่ต้องพึ่งพิงจีนเป็นส่วนใหญ่ จีนจึงดำเนินการปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์กับเกาหลีใต้ ทั้งในด้านการเมืองและความมั่นคง รวมถึงในด้านเศรษฐกิจช่วงหลังสงครามเย็น ดังต่อไปนี้

ก. ประเด็นทางด้านการเมืองและความมั่นคง

เนื่องจากนโยบายการเปิดประเทศและการให้ความสำคัญทางเศรษฐกิจมากขึ้น ทำให้จีนมุ่งแสวงหาความร่วมมือทางด้านการค้า การลงทุน และเทคโนโลยีสมัยใหม่จากต่างประเทศ จีนจึงมองเห็นประโยชน์จากความสัมพันธ์ทางด้านเศรษฐกิจกับเกาหลีใต้ ส่วนเกาหลีใต้อีกก็คิดว่าการมีความสัมพันธ์ที่ดีกับจีนนอกจากผลประโยชน์ทางด้านการค้าและการลงทุนแล้ว ยังอาจช่วยให้ผ่อนคลายจากความวิตกกังวลจากภัยคุกคามของเกาหลีเหนือได้ จากเหตุผลดังกล่าว เจียนฉีเชิน รองนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีกระทรวงต่างประเทศจีน กับ ลีซางอ๊ก (Lee Sang Ock) รัฐมนตรีกระทรวงต่างประเทศเกาหลีใต้ จึงตัดสินใจร่วมสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างกันในตอนเช้าของวันที่ 24 สิงหาคม ค.ศ.1992²⁷ โดยเกาหลีใต้ยอมรับว่าสาธารณรัฐประชาชนจีนเป็น

²⁶ อ้างจากตัวเลขการค้าระหว่างจีนและเกาหลีใต้ใน Dan C. Sanford, South Korea and the Socialist Countries: The Politics of Trade (St. Martin Press: New York, 1990), p.105.

²⁷ เจียนฉีเชิน. บันทึกการทูตจีน 10 เรื่อง. แปลโดย รศ.อาทร พุ่งธรรมสาร. (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มติชน, 2549), หน้า 229.

รัฐบาลที่ชอบด้วยกฎหมายของชาวจีนและถือว่าได้วันเป็นเพียงส่วนหนึ่งของจีนเท่านั้น*

นับแต่นั้นเป็นต้นมา ความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับเกาหลีใต้ยังคงกระชับแน่นขึ้นทั้งในด้านการแลกเปลี่ยนกับความร่วมมือด้านการเมือง เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม แต่เกาหลีใต้ก็ยังมองจีนว่าเป็นประเทศมหาอำนาจที่คอยสนับสนุนช่วยเหลือและโอบเอียงเข้าข้างเกาหลีเหนือมาโดยตลอด จนทำให้เกาหลีเหนือแสดงท่าทีก้าวร้าวและทำลายประเทศฝ่ายตรงข้ามอยู่เนืองๆ นอกจากนี้ การมีศักยภาพด้านกำลังทหารของเกาหลีเหนือเป็นอันดับที่ 5 ของโลก เกาหลีใต้จึงมองทั้งจีนและเกาหลีเหนือว่าเป็นภัยคุกคามต่อความมั่นคงของตน พร้อมมุ่งหวังให้สหรัฐอเมริกาเข้ามาช่วยปกป้องเกาหลีใต้และถ่วงดุลอำนาจกับจีนในภูมิภาคแถบนี้ ในขณะที่จีนก็มองเกาหลีใต้ว่าอยู่ภายใต้อิทธิพลการชี้นำของอเมริกามาโดยตลอด และการที่สหรัฐอเมริกามีกองกำลังทหารประจำการอยู่ในเกาหลีใต้** ก็เท่ากับเป็นภัยคุกคามต่อความมั่นคงของจีนเช่นกัน

โครงการพัฒนาและครอบครองอาวุธนิวเคลียร์ของเกาหลีเหนือก่อให้เกิดความตึงเครียดบนคาบสมุทรเกาหลี โดยสร้างความรู้สึกไม่มั่นคงปลอดภัยให้ทั้งจีนและเกาหลีใต้ วิกฤติดังกล่าวโน้มนำให้สายสัมพันธ์ของทั้งสองประเทศแน่นแฟ้นมากยิ่งขึ้น เนื่องจากจีนและเกาหลีใต้มีความ

* การสถาปนาความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับเกาหลีใต้ ทำให้ได้วันซึ่งมีความสัมพันธ์ทางการทูตกับเกาหลีใต้อยู่แล้ว ได้ออกมาประณามเกาหลีใต้ว่า "ลืมนบุญคุณ" และได้ทำการถอนสถานทูตออกไปจากกรุงโซล ก่อนหน้านั้นเพียงหนึ่งวัน

** เกาหลีใต้กับสหรัฐอเมริกามีความสัมพันธ์แนบแน่นกันมากทั้งในด้านการเมือง การทหาร และด้านเศรษฐกิจ โดยเฉพาะด้านการทหาร มีการทำสนธิสัญญาเพื่อการป้องกันร่วมกันระหว่างสหรัฐอเมริกาและเกาหลีใต้ (The U.S. – ROK Mutual Defense Treaty) ขึ้นในวันที่ 1 ตุลาคม ค.ศ. 1953 และมีผลในทางบังคับใช้ในเดือนมกราคม ค.ศ. 1954 โดยมีสาระสำคัญดังนี้ หากประเทศคู่สัญญาประเทศหนึ่งประเทศใดถูกโจมตีให้ถือว่าการกระทำดังกล่าวเป็นภัยคุกคามต่อสันติภาพและความมั่นคงปลอดภัยของประเทศคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งด้วย นอกจากนี้คู่สัญญาทั้งสองฝ่ายจะต้องร่วมมือกันเพื่อดำเนินมาตรการตอบโต้การรุกรานดังกล่าวตามข้อกำหนดและกระบวนการที่รัฐธรรมนูญของประเทศคู่ภาคีกำหนดไว้ และสนธิสัญญานี้ยังได้ให้สิทธิสภาพนอกอาณาเขตในเกาหลีใต้กับสหรัฐอเมริกาด้วย กล่าวคือ สหรัฐอเมริกามีอำนาจที่จะใช้ดินแดน เขตน่านน้ำ และเขตน่านฟ้าในเกาหลีใต้เพื่อการปฏิบัติการทางทหารได้ (ดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน วิเชียร อินทะสี, นโยบายการรวมเกาหลี: พัฒนาการและแนวโน้มในทางปฏิบัติ, หน้า 154 – 155.

คิดเห็นสอดคล้องในประเด็นการมุ่งรักษาสันติภาพและเสถียรภาพบนคาบสมุทรเกาหลี รวมถึงความต้องการให้คาบสมุทรแห่งนี้ปลอดจากอาวุธนิวเคลียร์ ส่งผลให้ในรอบปี ค.ศ. 2003 ผู้นำจีนและเกาหลีได้ถือโอกาสพบปะกันหลายครั้ง เช่น การเยือนจีนของประธานาธิบดีโนห์มูเฮียน ตามคำเชิญของประธานาธิบดีหูจิ่นเทาในเดือนกรกฎาคม²⁸ และในเดือนสิงหาคม หลี่จ้าวซิง (Li Zhaoxing) รัฐมนตรีกระทรวงต่างประเทศจีนได้เดินทางไปกรุงโซลเพื่อร่วมเจรจากับ ยูนยังกวาน (Yoon Young-kwan) รัฐมนตรีกระทรวงต่างประเทศเกาหลีใต้และประธานาธิบดีโนห์มูเฮียน เพื่อร่วมทำงานใกล้ชิดกับจีนในการผลักดันแนวทางสันติวิธีเพื่อแก้ปัญหานิวเคลียร์ของเกาหลีเหนือ²⁹

ข. ประเด็นทางด้านเศรษฐกิจ

นับตั้งแต่ปลายทศวรรษ 1980 จีนได้แสดงเจตนาให้เห็นว่าต้องการดำเนินความสัมพันธ์ทางด้านการค้าและการลงทุนกับเกาหลีใต้โดยตรง เช่น การส่งเจ้าหน้าที่ระดับมณฑลของจีนไปเจรจากับเกาหลีใต้เพื่อก่อตั้งสำนักงานการค้าถาวรในประเทศของแต่ละฝ่าย รวมทั้งการสร้างสำนักงานการค้าของเกาหลีใต้ในกรุงปักกิ่ง เมืองเสิ่นหยาง และอีกหลายเมืองในจีน ระหว่างปี ค.ศ. 1988 – 1992 เมื่อการค้าระหว่างสองประเทศเติบโตและมีมูลค่าเพิ่มมากขึ้น จีนและเกาหลีใต้จึงได้จัดตั้งสำนักงานการค้าเพื่อทำหน้าที่ด้านกงสุลทั้งหมด โดยเกาหลีใต้เปิดสำนักงานการค้าขึ้น ณ กรุงปักกิ่งเมื่อวันที่ 30 เมษายน ค.ศ. 1991 และจีนเปิดสำนักงานการค้าที่กรุงโซลในวันที่ 9 เมษายนของปีเดียวกัน หลังสงครามเย็นเป็นต้นมา การค้าและความร่วมมือทางด้านเศรษฐกิจระหว่างจีนกับเกาหลีใต้มีการเติบโตขึ้นอย่างรวดเร็ว เช่น ในปี ค.ศ. 1992 จีนกลายเป็นคู่ค้าสำคัญของเกาหลีใต้ โดยมีปริมาณการค้าสูงมากกว่า 5 พันล้านเหรียญ ในขณะที่เกาหลีใต้อยู่ในฐานะนักลงทุนรายใหญ่อันดับหกในจีน การค้าของทั้งสองประเทศร่วมกันในระหว่าง ค.ศ. 1992 – 1997 เพิ่มมูลค่ามากขึ้นถึง 24 พันล้านเหรียญสหรัฐในปี ค.ศ. 1997³⁰

ต้นทศวรรษ 2000 การค้าระหว่างจีนกับเกาหลีใต้ในปี ค.ศ. 2001 มีปริมาณมูลค่าสูงถึง 35.91 พันล้านเหรียญสหรัฐจากการที่จีนส่งสินค้าออกไปเกาหลีใต้จำนวน 12.52 พันล้านเหรียญสหรัฐและนำเข้าสินค้าจากเกาหลีใต้มากถึง 23.39 พันล้านเหรียญสหรัฐ นอกจากนี้จีนจะมี

²⁸ China's Relations with Countries having Diplomatic Relations with China, *China's Foreign Affairs* 2004, p. 257.

²⁹ Ibid., p.280.

³⁰ John R. Faust & Judith F. Kornberg, *China in World Politics* (U.S.A: Lynne Rienner, 1995), p.161.

ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจมหาศาลจากการค้าและการลงทุนกับเกาหลีใต้แล้ว ในทางตรงกันข้าม จีนก็เป็นประเทศเป้าหมายทางเศรษฐกิจที่สำคัญในอันดับต้นๆ ของเกาหลีใต้ด้วย เห็นได้จากการที่เกาหลีใต้ดำเนินนโยบายเชิงรุกต่อการลงทุนในจีน โดยการเสนอตั้งเขตเศรษฐกิจระหว่างจีนกับเกาหลีใต้ในชื่อว่า "เขตเศรษฐกิจทะเลเหลือง" (Yellow Sea Economic Zone) เพื่อพัฒนาอุตสาหกรรม 4 ประเภทใหญ่ๆ คือ อุตสาหกรรมรถยนต์ ผลิตเครื่องบิน โทรคมนาคม และผลิตเครื่องรับโทรทัศน์ประเภทเอชดีทีวี (High – Definition Television – HDTV) ทั้งยังมีการลงทุนของเกาหลีใต้ในจีนอีกกว่า 1,000 โครงการ เช่น ในเครือแดวู (Daewoo) ซัมซุง (Samsung) และ โกลด์สตาร์ (Gold Star)³¹ จนกระทั่งช่วงปลายปี ค.ศ. 2001 จีนอนุมัติการประกอบการธุรกิจจากเกาหลีใต้อีก 18,517 โครงการทำให้มีเงินสนับสนุนในการค้าต่อกันมากถึง 22.28 พันล้านเหรียญสหรัฐ และมีเงินทุนในการดำเนินงานอีกร่วม 12.22 พันล้านเหรียญสหรัฐ จีนกับเกาหลีใต้สามารถพัฒนาความสัมพันธ์ทั้งในฐานะประเทศเพื่อนบ้านและคู่ค้าสำคัญ โดยผู้นำของสองประเทศมีการแลกเปลี่ยนการเยือนกันบ่อยครั้งและมีความร่วมมือในด้านต่างๆ มากขึ้น

ในขณะที่การค้าและการลงทุนระหว่างจีนกับเกาหลีใต้มีการขยายตัวอย่างต่อเนื่อง เช่น ในปี ค.ศ. 2002 มีมูลค่าการค้าระหว่างกันร่วม 40,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐ และจีนกลายเป็นประเทศคู่ค้ารายใหญ่อันดับ 5 ของเกาหลีใต้ เกาหลีใต้ยังมีการลงทุนในจีนด้วยมูลค่ามากกว่า 10 พันล้านเหรียญสหรัฐ และในปี ค.ศ. 2003 มูลค่าการค้าระหว่างสองประเทศมีจำนวนถึง 62.23 พันล้านเหรียญ นับว่าสูงเป็นอันดับสองรองจากญี่ปุ่นซึ่งเป็นลูกคู่ค้ารายใหญ่ที่สุดของเกาหลีใต้ และระหว่างเดือนมกราคมถึงพฤศจิกายน ค.ศ. 2006 การค้าระหว่างสองประเทศมีปริมาณสูงสุดถึง 121.91 พันล้านเหรียญสหรัฐ มากกว่าในปีที่ผ่านมาถึงร้อยละ 20.2 ทำให้จีนกลายเป็นตลาดส่งออกใหญ่ที่สุดของเกาหลีใต้ โดยเกาหลีใต้ยังเข้าไปลงทุนในจีนประมาณ 34.26 พันล้านเหรียญสหรัฐและมีการคาดการณ์ว่า ในปี ค.ศ. 2012 การค้าทวิภาคีของทั้งสองประเทศอาจสูงในราว 200 พันล้านเหรียญสหรัฐ³²

โดยสรุป แม้จีนจะให้ความสำคัญต่อนโยบายที่มีต่อเกาหลีเหนือในระดับสูง แต่เมื่อผลประโยชน์ด้านเศรษฐกิจกลายเป็นประเด็นสำคัญมากขึ้นต่อนโยบายการเปิดประเทศและปฏิรูปของจีน จีนจึงเน้นสานความสัมพันธ์ที่ดีกับเกาหลีใต้มากขึ้น และแม้เกิดวิกฤตินิวเคลียร์บนคาบสมุทรเกาหลี จีนก็ยังเน้นซึ่งสันติภาพและเสถียรภาพเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนของตนต่อไป

³¹ สมภพ มานะรังสรรค์, จีน: มหาอำนาจในศตวรรษที่ 21 เศรษฐกิจหลังยุคปฏิรูป, หน้า 177.

³² China – ROK trade estimated to top 130 bln USD in 2006. [Online]. 2006. Available from: http://news.xinhuanet.com/english/2007-01/16/content_5613677.htm. [16/01/2007].

จีนต้องปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์กับทั้งสองประเทศบนคาบสมุทรเกาหลีเพื่อให้เกิดความสมดุลในอำนาจและไม่เป็นภัยคุกคามต่อความมั่นคงของตน โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับเกาหลีใต้ซึ่งอยู่ภายใต้การครอบงำของสหรัฐอเมริกา มหาอำนาจจากนอกภูมิภาคที่จีนมีความหวาดระแวงมากที่สุด ในขณะเดียวกัน จีนก็ต้องคอยปกป้องไม่ให้เกาหลีเหนือต้องล่มสลายจากการคุกคามของสหรัฐอเมริกาด้วยเช่นกัน

2.4.2. ญี่ปุ่น

ช่วงก่อนและระหว่างสงครามโลกครั้งที่สอง ญี่ปุ่นได้ทำการรุกรานจีนและมีผลกระทบต่อความสัมพันธ์ต่อกัน ไม่เฉพาะแต่คนรุ่นสงครามเท่านั้น หากแต่ยังทำให้หมุ่นซุนของจีนรุ่นหลังที่ได้เรียนรู้ความโหดร้ายทารุณของญี่ปุ่นจากตำราเรียนและจากปากคำของคนจีนรุ่นก่อน รวมทั้งสื่อมวลชนจีนก็คอยเตือนความทรงจำชาวจีนอยู่เป็นระยะๆ ส่งผลให้จีนและญี่ปุ่นมีความสัมพันธ์กันทั้งในด้านบวกและลบตลอดมาจนถึงปัจจุบัน ช่วงต้นทศวรรษ 1970 จีนเริ่มดำเนินนโยบายต่างประเทศใหม่เป็นนโยบายที่ “มองไปข้างหน้า” (forward-looking) ก็เพื่อต้องการเข้ามามีบทบาทเป็นผู้นำและได้รับการยอมรับในเวทีการเมืองโลกหลังจากที่อยู่โดดเดี่ยวในช่วงปฏิวัติวัฒนธรรม³³ จีนและญี่ปุ่นเริ่มเปิดความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างกันอย่างเป็นทางการในวันที่ 29 กันยายน ค.ศ. 1972 โดยจีนและญี่ปุ่นลงนามในสนธิสัญญาสันติภาพและมิตรภาพร่วมกัน (Sino-Japanese Joint Statement, the Treaty of Peace and Friendship Between the People's Republic of China and Japan) เพื่อขยายความร่วมมือทั้งในระดับภูมิภาคและระหว่างประเทศต่อไป

หลังสงครามเย็น ความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับญี่ปุ่นเป็นตัวกำหนดที่สำคัญต่อดุลแห่งอำนาจในเอเชียและในโลกศตวรรษที่ 21 ดังนั้นความโน้มเอียงไปในทางความร่วมมือหรือในทางแข่งขันกันของสองประเทศนี้ จะมีผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจการเมืองของภูมิภาคและของโลก กล่าวได้ว่าทั้งสองมหาอำนาจเป็นตัวแปรสำคัญต่อความเป็นไปบนคาบสมุทรเกาหลีและในเอเชียตะวันออก ความสัมพันธ์ระหว่างจีนและญี่ปุ่นในช่วงหลังสงครามเย็นจึงเป็นเรื่องน่าสนใจเป็นอย่างยิ่ง ไม่ว่าจะไปในประเด็นใดก็ตาม

³³ ไชยวัฒน์ คำชู, จีน – ญี่ปุ่น (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ไอเพนบุ๊กส์, 2548), หน้า 23.

ก. ประเด็นด้านการเมืองและความมั่นคง

หลังสงครามเย็น ถึงแม้จีนกับญี่ปุ่นจะกระชับความสัมพันธ์ทั้งในฐานะเป็นประเทศเพื่อนบ้านที่ดีและความร่วมมือเพื่อผลประโยชน์ร่วมกัน แต่ทั้งสองประเทศมหาอำนาจยังคงมีความสัมพันธ์ที่ไม่ราบรื่นด้วยข้อพิพาทเรื่องดินแดนในทะเลตะวันออกของจีนที่ต่างต้องการแสวงหาผลประโยชน์จากแหล่งน้ำมันและแก๊สธรรมชาติในบริเวณแถบนั้น และรวมทั้งปัญหาความบาดหมางทางการเมืองหรือ “หนี่ทางประวัติศาสตร์”^{*} ที่หลงเหลือมาจากในอดีต จนกระทั่งความขัดแย้งกันในระดับรัฐบาลได้ขยายตัวไปถึงระดับประชาชน มีผลทำให้ทั้งชาวจีนและชาวญี่ปุ่นไม่เคยมีความไว้วางใจต่อกันเลย จากผลสำรวจความคิดเห็นในวาระโอกาสครบรอบ 50 ปีเพื่อรำลึกถึงการสิ้นสุดของสงครามโลกครั้งที่สองในภาคพื้นแปซิฟิกแสดงว่า ชาวจีนในกรุงปักกิ่งในสัดส่วนที่สูงคิดว่าญี่ปุ่นไม่น่าไว้วางใจเนื่องจากพฤติกรรมของญี่ปุ่นระหว่างสงคราม และจากการสำรวจความคิดเห็นชาวจีนที่กระทำโดยหนังสือพิมพ์ โยมิอูริ ของญี่ปุ่นในปี ค.ศ. 1995 ก็พบว่าชาวจีนร้อยละ 48.6 เห็นว่า การกระทำของทหารญี่ปุ่นระหว่างสงครามโลกครั้งที่สองยังคงเป็นอุปสรรคต่อความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับญี่ปุ่น³⁴

* เป็นพฤติกรรมอันป่าเถื่อนของญี่ปุ่นที่กระทำต่อชาวจีนในอดีต มีผลทำให้จีนไม่เชื่อว่าญี่ปุ่นจะมีความสำนึกผิดอย่างแท้จริงหรือต้องการขอขมาอย่างจริงใจ แม้ว่าจักรพรรดิอากิฮิโตะ ได้เคยกล่าวแสดงความรู้สึกเสียใจอย่างลึกซึ้งในสวนที่ญี่ปุ่นได้กระทำต่อจีนในช่วงก่อนและระหว่างสงครามโลกครั้งที่สองในระหว่างที่เสด็จเยือนประเทศจีนใน ค.ศ. 1992 ก็ตาม แต่ขัดแย้งกับการกระทำของผู้นำญี่ปุ่นอีกหลายคน เช่น นายกรัฐมนตรีเรียวกาโร ฮาชิโมโตะ (Ryotaro Hashimoto) ซึ่งเดินทางไปคารวะวิญญาณนักรบชาวญี่ปุ่นที่ตายในสงครามโลกครั้งที่สองที่ศาลเจ้ายาสุฮุนิ ในปี ค.ศ. 1996 เพราะสุสานในศาลเจ้าแห่งนี้เป็นสัญลักษณ์ของอาชญากรรมระหว่างประเทศสำหรับชนชาติที่ถูกทหารญี่ปุ่นรุกรานย่ำยีมาแล้วในอดีต การให้เกียรติเช่นนั้นแสดงว่า ไม่ยอมรับผิดว่าผู้ตายเป็นตัวแทนของอาชญากร (ดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน เขียน ธีระวิทย์, นโยบายต่างประเทศจีน, หน้า 227).

³⁴ ไชยวัฒน์ คำชู, นโยบายต่างประเทศญี่ปุ่น: ความเปลี่ยนแปลงและความต่อเนื่อง, หน้า 226.

นอกจากนั้น ในสมัยนายกรัฐมนตรีโมริฮิโร โฮโซกาว่า (Morihiro Hosokawa)* ญี่ปุ่นยังคงหวาดระแวงจีนว่าจะเป็นภัยคุกคามต่อความมั่นคงของตน เนื่องจากเศรษฐกิจของจีนมีการเติบโตอย่างรวดเร็วในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา จนกระทั่งสามารถเพิ่มงบประมาณทางทหารระหว่างปี ค.ศ. 1989 – ค.ศ. 2002** โดยงบประมาณของจีนที่เปิดเผยอย่างเป็นทางการเพิ่มขึ้นในอัตราเลขสองตัว กล่าวคือ ในระหว่างปีค.ศ.1990 – 1995 เพิ่มงบประมาณร้อยละ 20 และในปี ค.ศ. 1996 เพิ่มขึ้นร้อยละ 11.3 ในช่วงต้นเดือนมีนาคม ค.ศ.1997 จีนก็ยังได้ประกาศเพิ่มงบประมาณการป้องกันประเทศสำหรับในปี ค.ศ. 1997 อีก 9.7 พันล้านเหรียญสหรัฐ นับว่าสูงกว่าในรอบปีที่ผ่านมาถึงร้อยละ 14.7 และยังเพิ่มงบประมาณรายจ่ายการป้องกันประเทศมากขึ้นอีกเรื่อยๆ เช่น ในปี ค.ศ. 2002 ได้เพิ่มขึ้นร้อยละ 17 เทียบเท่ากับจำนวนเงินประมาณ 1 ใน 5 ของงบประมาณทางทหารของญี่ปุ่นในปี ค.ศ. 1997³⁵

การเพิ่มงบประมาณทางทหารอย่างรวดเร็วและเป็นจำนวนมากของจีน ประกอบกับความรู้สึกที่ว่า จีนได้พัฒนากองทัพให้ทันสมัยโดยแสวงหาระบบอาวุธที่จะส่งเสริมให้กองทัพปลดแอก (people liberation army - PLA) ของจีนเพิ่มขีดความสามารถในการแผ่แสนยานุภาพทางการทหารนอกเขตประเทศ ส่งผลให้ญี่ปุ่นแสดงความวิตกกังวลใน "ภัยคุกคามจากจีน" (China threat) เช่นในสมุดปกขาวว่าด้วยการป้องกันประเทศประจำปี ค.ศ.1996 ของญี่ปุ่นได้แสดงความห่วงใยเป็นครั้งแรกเกี่ยวกับกองทัพของจีนที่กำลังเติบโตขึ้น โดยระบุว่า จีนได้เข้ามาแทนที่อดีตสหภาพโซเวียตสำหรับในมุมมองด้านความมั่นคงของญี่ปุ่น และกลางเดือนตุลาคม ค.ศ. 2004 มีรายงานในหนังสือพิมพ์นิฮอง เคไซ (Nihon Keizai) ของญี่ปุ่นว่า คณะที่ปรึกษาด้านนโยบายความมั่นคงของญี่ปุ่นที่แต่งตั้งโดยนายกรัฐมนตรีโคอิซุมิ ได้เสนอให้ระบุในสมุดปกขาวว่าด้วยการป้องกันประเทศประจำปีของญี่ปุ่นว่า จีนและเกาหลีเหนือเป็นประเทศที่มีศักยภาพที่จะคุกคามทางทหาร³⁶

* โฮโซกาว่าเป็นผู้นำญี่ปุ่นที่มาจากรัฐบาลผสมในสมัยการเลือกตั้งในเดือนสิงหาคม ค.ศ. 1993 และนับเป็นครั้งแรกในรอบ 38 ปีที่พรรคเสรีประชาธิปไตย (Liberal Democratic Party – LDP) และนายกรัฐมนตรีโฮโซกาว่ายังเข้ามารับตำแหน่งในช่วงเวลาที่เกิดวิกฤตินิวเคลียร์ของเกาหลีเหนือ

** แต่ข้อมูลของตะวันตกหลายแหล่งคำนวณว่า ค่าใช้จ่ายในการป้องกันประเทศของจีนที่แท้จริงมีจำนวนสูงมากกว่าที่ทางการจีนได้เปิดเผย เนื่องจากมีกิจกรรมหลายอย่างที่จีนไม่ได้นับรวมเป็นงบประมาณทางทหาร เช่น ค่าใช้จ่ายที่อยู่นอกงบ (off - budget expendit

³⁵ ไซวัฒน์ คำชู, นโยบายต่างประเทศญี่ปุ่น: ความเปลี่ยนแปลงและความต่อเนื่อง, หน้า 228.

³⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 228.

ในขณะที่สมมุติปกขาวว่าด้วยการป้องกันประเทศปี ค.ศ. 2004 ของจีนกลับอ้างว่า ใช้จ่าย ในปี ค.ศ. 2003 เมื่อเปรียบเทียบกับสหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น อังกฤษ และฝรั่งเศสถือว่ามีมูลค่าเพียงร้อยละ 5.6, 56.78, 37.0 และ 75.94 ของประเทศดังกล่าวตามลำดับเท่านั้น³⁷ และผู้นำจีนยังตอกย้ำว่า การเตรียมพร้อมของจีนในการป้องกันประเทศขึ้นอยู่กับบรรยากาศระหว่างประเทศ โดยนโยบายของจีนเป็นไปในลักษณะป้องกันและไม่เป็นการคุกคามใคร

สาเหตุจากนโยบายที่จีนเน้นการเป็นมิตรกับประเทศเพื่อนบ้านอยู่เสมอ ก็เพื่อให้สภาพแวดล้อมระหว่างประเทศมีสันติภาพและเอื้ออำนวยต่อการพัฒนาประเทศของจีนให้ก้าวไปสู่ความสำเร็จในการปฏิรูปตามเป้าหมาย* ในขณะที่จีนก็โจมตีญี่ปุ่นว่า ความร่วมมือกับสหรัฐอเมริกาในการส่งเสริมทฤษฎี "ภัยคุกคามจากจีน" ซึ่งสหรัฐอเมริกากับญี่ปุ่นเป็นผู้สร้างขึ้นก็เพื่อเบี่ยงเบนความสนใจไปจากความทะเยอทะยานทางทหารของตนเองในภูมิภาคเอเชีย³⁸

ตารางข้างล่างนี้ แสดงถึงศักยภาพของกองกำลังทางทหารของจีนและญี่ปุ่น ซึ่งต่างมีความรู้สึกหวาดระแวงว่าเป็นภัยคุกคามต่อความมั่นคงซึ่งกันและกัน สังเกตได้ว่าจีนมีศักยภาพทางด้านทหารประจำการที่มีจำนวนมากกว่าญี่ปุ่นหลายเท่าตัวทั้งใน 3 กองทัพ

³⁷ จีนใช้จ่ายงบประมาณการป้องกันประเทศในปี ค.ศ. 2002 คิดเป็นเงินจำนวน 170,778 ล้านดอลลาร์ และในปี ค.ศ. 2003 - 2004 เพิ่มเป็น 190,787 ล้านดอลลาร์และ 211,701 ล้านดอลลาร์ตามลำดับ อ้างจาก White Paper on National Defense 2004 [Online]. 2004. Available from: [http://english.peopledaily.com.cn/whitepaper/defense2004/defense2004\(1\).html](http://english.peopledaily.com.cn/whitepaper/defense2004/defense2004(1).html) [11/07/2004].

* หูจินเทา ผู้นำจีนปัจจุบันในฐานะประธานาธิบดีและประธานคณะกรรมการทหารแห่งชาติได้กล่าวเมื่อวันที่ 27 ตุลาคม ค.ศ. 2005 ว่า "การพัฒนาระบบการป้องกันประเทศต้องสัมพันธ์กับการพัฒนาเศรษฐกิจ"

³⁸ ไชยวัฒน์ คำชู, "จีนกับญี่ปุ่น," ใน จีนในโลกที่กำลังเปลี่ยนแปลง. ไชยวัฒน์ คำชู และ ประทุมพร วัชรเสถียร, บรรณาธิการ (กรุงเทพมหานคร: ศูนย์จีนศึกษา สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542), หน้า263-269.

ตารางที่ 2.2: แสดงศักยภาพทางทหารของประเทศต่างๆ ที่เกี่ยวข้องในวิกฤตินิวเคลียร์บนคาบสมุทรเกาหลี (ยกเว้นสหรัฐอเมริกา) ระหว่าง ค.ศ. 2001 -2002

	จีน	เกาหลีเหนือ	เกาหลีใต้	ญี่ปุ่น	รัสเซีย
<u>กองทัพบก</u>					
ทหารประจำการ	1,600,000	950,000	560,000	148,700	321,000
รถถัง	8,000	3,500	2,330	1,050	21,820
<u>กองทัพเรือ</u>					
ทหารประจำการ	259,000	46,000	60,000	44,200	171,500
เรือรบ	41	3	9	12	10
เรือดำน้ำ	69	26	19	16	56
<u>กองทัพอากาศ</u>					
ทหารประจำการ	420,000	86,000	63,000	45,400	184,600
เครื่องบินรบ	2,900	621	555	297	27,636

ที่มา: International Institute for Strategic Studies, the Military Balance 2001/2002.

อีกประเด็นหนึ่งทางด้านความมั่นคงคือ คาบสมุทรเกาหลีมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อความมั่นคงของญี่ปุ่นมาตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน เนื่องจากเป็นจุดยุทธศาสตร์ที่สำคัญต่อความมั่นคงของญี่ปุ่น และอยู่ห่างจากญี่ปุ่นเพียงแค่ 25 ไมล์หรือประมาณ 40 กิโลเมตร ทำให้ผู้นำในสมัยเมจิ (Meiji)³⁹ จนถึงกับเรียกคาบสมุทรเกาหลีว่า เป็น “กริชที่มุ่งตรงมาที่หัวใจของญี่ปุ่น” เนื่องจากตั้งอยู่ใกล้กับญี่ปุ่นมากจนกระทั่งญี่ปุ่นต้องพยายามไม่ให้คาบสมุทรแห่งนี้ตกไปอยู่ภายใต้การครอบงำของประเทศใดๆ ดังนั้น เมื่อเกิดปัญหาอาวุธนิวเคลียร์ของเกาหลีเหนือขึ้นตั้งแต่ ค.ศ.1992 ได้ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของญี่ปุ่นด้วย เนื่องจากญี่ปุ่นรู้สึกว่จีนมีความใกล้ชิดกับเกาหลีเหนือ จึงหวาดระแวงต่ออิทธิพลของจีนที่เพิ่มมากขึ้น และกลัวภัยคุกคามที่ร้ายแรงจากและทวีภาคี

³⁹ ไชยวัฒน์ คำชู, นโยบายต่างประเทศญี่ปุ่น: ความเปลี่ยนแปลงและความต่อเนื่อง, หน้า 229.

สมัยเมจิหรือการฟื้นฟู (Meiji Restoration) ในปี ค.ศ. 1968 ถือเป็นยุคการปฏิรูปประเทศขนานใหญ่และเป็นการยุติการปกครองในระบอบศักดินาของชนชั้นนักรบ (ซามูไร) โดยโชกุน พร้อมตั้งรัฐบาลใหม่ภายใต้จักรพรรดิเมจิ พร้อมกับการย้ายเมืองหลวงจากกรุงเกียวโตมาเป็นกรุงโตเกียว

เกี่ยวกับปัญหาความมั่นคงเพื่อเพิ่มความเข้าใจ และเสริมสร้างมาตรการไว้ใจซึ่งกันและกัน เช่น ในเดือนมีนาคม ค.ศ. 1994 นายกรัฐมนตรีโฮจกวางได้เดินทางไปเยือนจีนเพื่อขอร้องให้ช่วยเกลี้ยกล่อมเกาหลีเหนือยอมอนุญาตในการตรวจสอบสถานที่ซึ่งสงสัยว่าจะมีการสร้างอาวุธนิวเคลียร์ และในปี ค.ศ. 2003 ทั้งสองประเทศได้ส่งเสริมความร่วมมือในการประชุมเออาร์เอฟ (ARF) และอาเซียนบวกสาม (ASEAN+3)* ว่าด้วยเรื่องสันติภาพและเสถียรภาพ ตลอดจนการพัฒนาเศรษฐกิจในภูมิภาค โดยในการประชุมทั้งจีนและญี่ปุ่นได้ปรึกษาหารือกันอย่างใกล้ชิดถึงแนวทางสันติวิธีเพื่อแก้ไขปัญหานิวเคลียร์บนคาบสมุทรเกาหลีด้วย⁴⁰

ข. ประเด็นทางด้านเศรษฐกิจ

ในด้านเศรษฐกิจ ทั้งจีนและญี่ปุ่นต่างพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ในขณะที่จีนต้องการความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจและการลงทุนจากญี่ปุ่น ฝ่ายญี่ปุ่นก็ต้องการตลาดสินค้าที่ใหญ่โตของจีน ทำให้ตั้งแต่ทศวรรษ 1990 การค้าและการลงทุนระหว่างจีนกับญี่ปุ่นมีการขยายตัวอย่างรวดเร็ว จนทำให้ปริมาณการค้าของสองประเทศระหว่างปี ค.ศ. 1995 – 2001 มีมูลค่าเพิ่มขึ้นจาก 57.9 พันล้านเหรียญสหรัฐเป็น 88.7 พันล้านเหรียญสหรัฐ⁴¹ และในปี ค.ศ. 2005 ปริมาณการค้าทวิภาคีของทั้งสองประเทศมีปริมาณมูลค่ารวมกันสูงถึง 189.3 พันล้านเหรียญสหรัฐ โดยจีนนำเข้าสินค้าจากญี่ปุ่น 109 พันล้านเหรียญสหรัฐ ในขณะที่จีนส่งออกสินค้าไปญี่ปุ่น 80.3 พันล้านเหรียญสหรัฐหรือร้อยละ 13.52 ของปริมาณสินค้าทั้งหมด⁴² โดยประเภทของสินค้าส่งออกของจีน ได้แก่ เสื้อผ้า อาหาร ผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมเบา แร่ เชื้อเพลิง และสินค้าเบ็ดเตล็ดพวกรองเท้า เป็นต้น ในขณะที่ประเภทสินค้าซึ่งจีนนำเข้าจากญี่ปุ่น ได้แก่ เครื่องจักร อุปกรณ์ที่ใช้ในโรงงาน อุตสาหกรรม รถยนต์ ผลิตภัณฑ์เคมี และโลหะเหล็ก เป็นต้น⁴³

* ASEAN +3 คือ การประชุมของสมาชิกในกลุ่มอาเซียน (ASEAN) จำนวน 10 ประเทศร่วมกับประเทศจีน ญี่ปุ่น และเกาหลีใต้

⁴⁰ China's Relations with Countries having Diplomatic Relations with China , *China's Foreign Affairs* 2004, p. 187.

⁴¹ ไชยวัฒน์ คำชู, *จีน-ญี่ปุ่น*, หน้า 60.

⁴² เขียน ธีระวิทย์, *บทบาทของจีนในเอเชีย* [ออนไลน์]. 2005. แหล่งที่มา: [http://www.thaiworld.org/th/include/answer_search.php?question_id=592\[12/12/2005\]](http://www.thaiworld.org/th/include/answer_search.php?question_id=592[12/12/2005]).

⁴³ ไชยวัฒน์ คำชู, *นโยบายต่างประเทศญี่ปุ่น: ความเปลี่ยนแปลงและความต่อเนื่อง*, หน้า 215.

นอกจากนั้น ญี่ปุ่นยังหลังไหลไปลงทุนโดยตรงในจีนนับตั้งแต่ปี ค.ศ. 1991 เป็นต้นมา การลงทุนของญี่ปุ่นในจีนเมื่อปี ค.ศ. 1994 มีจำนวนเพิ่มมากกว่าในช่วงสงครามเย็น (ค.ศ. 1986) ถึง 16 เท่า และในปี ค.ศ. 1996 จีนได้กลายเป็นแหล่งลงทุนที่ใหญ่ที่สุดของญี่ปุ่นในภูมิภาคเอเชีย และใหญ่เป็นอันดับสองของการลงทุนในต่างประเทศทั้งหมดของญี่ปุ่นรองจากสหรัฐอเมริกา ในขณะที่ญี่ปุ่นเป็นประเทศที่ลงทุนในจีนมากเป็นอันดับที่สี่รองจากฮ่องกง ไต้หวัน และสหรัฐอเมริกา⁴⁴

ตารางข้างล่างแสดงให้เห็นถึงมูลค่าการค้าระหว่างจีนกับญี่ปุ่นระหว่าง ค.ศ. 1990 - 2001 ที่มีการขยายตัวอย่างรวดเร็ว เนื่องจากจีนมีอัตราเติบโตทางเศรษฐกิจถึงร้อยละ 13 ประกอบกับการมีแรงงานที่ถูกและเป็นตลาดที่ใหญ่ จึงกลายเป็นปัจจัยที่ดึงดูดของบริษัทญี่ปุ่นจำนวนมาก เนื่องจากญี่ปุ่นกำลังเผชิญกับภาวะเศรษฐกิจถดถอยภายในประเทศ รวมทั้งความไม่พอใจของประเทศต่างๆ จากการที่ญี่ปุ่นได้เปรียบดุลการค้ามาโดยตลอด

ตาราง 3.1: แสดงปริมาณการค้าระหว่างจีน – ญี่ปุ่น (ระหว่าง ค.ศ. 1990 - 2001)

ปี	นำเข้าจากจีน	ส่งออกไปจีน	ดุลการค้า
1990	12,054	6, 130	-5,924
1991	14,216	8,593	-5,623
1992	16, 953	11,949	-5,004
1993	20,565	17,273	-3,292
1994	27,566	18,682	-8,884
1995	35,992	21,931	-13,911
2001	57,786	30,941	-26,845

ที่มา : Ministry of Finance and Department of Commerce อ้างใน Christopher B. Johnson, "Managing China: American and Japanese Politics and prospects for Cooperation," JEI Report, No.13A (April 5, 1996), 5; Keizai Koh Center, Japan 2003: An International Comparisons (Tokyo: Dai Nippon printing, 2003), 86.

⁴⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 216.

ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจถือเป็นปัจจัยสำคัญที่คอยเหนี่ยวรั้งไม่ให้ความขัดแย้งระหว่างจีนกับญี่ปุ่นขยายตัวไปจนถึงขั้นแตกหัก นับตั้งแต่ ค.ศ. 2002 เป็นต้นมา ญี่ปุ่นกลายเป็นคู่ค้าอันดับหนึ่งของจีนแทนที่สหรัฐอเมริกา ทำให้ในปี ค.ศ. 2004 จีนและญี่ปุ่นมีการค้าร่วมกันในมูลค่าสูงถึง 167 พันล้านเหรียญสหรัฐ โดยจีนส่งออกสินค้าไปญี่ปุ่นประมาณ 73 พันล้านเหรียญสหรัฐ และ จีนนำเข้าสินค้าจากญี่ปุ่นในปริมาณ 94 พันล้านเหรียญสหรัฐ ในปี ค.ศ. 2005 ทั้งสองประเทศมีมูลค่าทางการค้ารวม 189 พันล้านเหรียญสหรัฐ โดยจีนนำเข้าสินค้าจากญี่ปุ่นจำนวน 109 พันล้านเหรียญสหรัฐ และส่งออกไปญี่ปุ่นในปริมาณ 80 พันล้านเหรียญสหรัฐ หรือคิดเป็นร้อยละ 13.52 ของการค้าทั้งหมด นอกจากนี้ ในปีดังกล่าว ญี่ปุ่นยังลงทุนในจีนมากเป็นอันดับสี่ด้วยมูลค่า 6 พันล้านเหรียญสหรัฐ⁴⁵

โดยสรุป ประเด็นความสัมพันธ์ทางการเมือง เศรษฐกิจ และความมั่นคง ทำให้จีนกับญี่ปุ่นเป็นทั้งคู่แข่งเพื่อชิงความเป็นผู้นำในภูมิภาค ในขณะที่อำนาจอิทธิพลทางเศรษฐกิจและการทหารของจีนเพิ่มสูงขึ้น ญี่ปุ่นได้พยายามแสดงบทบาทที่แข็งขันขึ้นทั้งในด้านการเมืองและความมั่นคงในภูมิภาค หากแต่บทบาทและท่าทีต่อวิกฤติบนคาบสมุทรเกาหลีเป็นตัวอย่งที่ทำให้เห็นว่า จีนและญี่ปุ่นมีความร่วมมือที่ดีต่อกัน ในขณะเดียวกัน ทั้งสองประเทศยังคงมีความหวาดระแวงต่อกัน อยู่ จึงเป็นเรื่องที่น่าศึกษาว่า ความสัมพันธ์ของสองมหาอำนาจแห่งเอเชียตะวันออกและในเอเชียจะดำเนินต่อไปอย่างไร โดยเฉพาะเมื่อจีนมีความต้องการมุ่งเน้นนโยบายที่นำไปสู่สันติภาพ ความมั่นคงและความมั่งคั่งเพื่อผลประโยชน์ของตนเป็นสำคัญ

2.4.3. รัสเซีย

แม้จีนกับสหภาพโซเวียตมีความใกล้ชิดกันในสมัยที่เหมาเจ๋อตงและสตาลินเป็นผู้นำ แต่เมื่อครุสชอฟขึ้นมาเป็นผู้นำสหภาพโซเวียต ความขัดแย้งของทั้งสองประเทศเริ่มปรากฏขึ้น โดยเฉพาะในปัญหาไต้หวันและอินเดียนีที่สหภาพโซเวียตไม่ให้การสนับสนุนจีน ในฐานะที่เป็นพันธมิตรและประเทศคอมมิวนิสต์ ในทศวรรษที่ 1970 จีนและสหภาพโซเวียตมีความสัมพันธ์ที่ตึงเครียดต่อกันมากขึ้นเมื่อจีนกับสหรัฐอเมริกาซึ่งอยู่คนละขั้วอำนาจเปิดความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างกันในปี ค.ศ. 1979 ทำให้สหรัฐอเมริกากลายเป็นตัวถ่วงดุลอำนาจกับสหภาพโซเวียต จีนกับสหภาพโซเวียตกลับคืนมาสู่ความสัมพันธ์ปกติในปี ค.ศ. 1989 เมื่อมีการประชุมสุดยอด

⁴⁵ เซียน ธีระวิทย์, บทบาทของจีนในเอเชีย [ออนไลน์]. 2006.

ระหว่างผู้นำจีนกับสหภาพโซเวียต ณ กรุงปักกิ่ง โดยทั้งสองฝ่ายประกาศเจตนารมณ์ร่วมกันว่าจะไม่ดำเนินการสร้างลัทธิครองความเป็นเจ้าขึ้นในภูมิภาคเอเชีย - แปซิฟิก หรือในดินแดนส่วนอื่นๆ ของโลก ในขณะที่เดียวกันก็จะต่อต้านมหาอำนาจอื่นที่เข้ามาสร้างลัทธิดังกล่าวในภูมิภาคนี้ หลังจากการล่มสลายของสหภาพโซเวียต จีนกับรัสเซียหรือสหภาพโซเวียตเดิมกลับมามีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกันมากขึ้นเนื่องจากประเด็นสำคัญดังนี้ คือ

ก. ประเด็นทางการเมืองและความมั่นคง

หลังสงครามเย็น การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจทำให้จีนกลายเป็นมหาอำนาจของเอเชีย และเพื่อต้องการถ่วงดุลอำนาจกับสหรัฐอเมริกาที่กลายเป็นอภิมหาอำนาจหนึ่งเดียวของโลก จีนจึงมุ่งปรับความสัมพันธ์ที่ดีกับรัสเซียอย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรม เช่น การเยือนปักกิ่งเป็นครั้งแรกในเดือนธันวาคม ค.ศ. 1993 ของประธานาธิบดีเฮอร์เบิร์ต คลินตัน ได้มีการเสนอให้จีนกับรัสเซียร่วมเป็นเพื่อนบ้านที่ดีต่อกัน รวมทั้งมีการสร้างความไว้วางใจต่อกันด้วยการลดจำนวนทหารจีนและรัสเซียที่ประจำตามพรมแดนลง จนในปี ค.ศ. 1994 เหลือจำนวนทหารเพียง 2 แสนนายจากที่เคยมีถึง 5 แสนนาย ในช่วงกลางทศวรรษ 1980⁴⁶ และในการเยือนจีนเป็นครั้งที่สองของเฮอร์เบิร์ต คลินตัน*ในเดือนพฤษภาคม ค.ศ. 1996 ทั้งสองประเทศได้ออกแถลงการณ์ร่วม (Joint Statement) ที่มีสาระสำคัญว่า จีนกับรัสเซียมีผลประโยชน์ด้านความมั่นคงร่วมกันและไม่ต้องการเห็นโครงสร้างอำนาจของโลกเป็นแบบแกนเดียวภายใต้การครอบงำของสหรัฐอเมริกา หากแต่ต้องการให้ทุกประเทศอยู่ร่วมกันโดยสันติภายใต้ระบบรัฐเอกราชที่เท่าเทียมกัน

ตอนปลายทศวรรษ 1990 ทั้งสองมหาอำนาจได้ร่วมกันจัดตั้ง "องค์การความร่วมมือเซี่ยงไฮ้" (Shanghai Cooperation Organization - SCO)** ขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์และเป้าหมายในการสร้างความไว้วางใจและรักษาความมั่นคงร่วมกัน จึงถือเป็นหุ้นส่วนที่ไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด เปิด

⁴⁶ เซียน ธีระวิทย์, นโยบายต่างประเทศจีน, หน้า 265.

* หลังจากโค่นอำนาจของประธานาธิบดีคอร์บาชอฟสำเร็จ เฮอร์เบิร์ต คลินตันก็ขึ้นเป็นผู้นำในเดือนธันวาคม ค.ศ. 1991 และเปลี่ยนชื่อประเทศจากสหภาพสาธารณรัฐสังคมนิยมโซเวียตเป็นสหพันธรัฐรัสเซีย รัฐบาลภายใต้การนำของเฮอร์เบิร์ต คลินตันได้พยายามพัฒนาความสัมพันธ์กับจีน เช่น เสนอให้ทั้งสองประเทศเป็น "หุ้นส่วนทางยุทธศาสตร์" บนพื้นฐานความเสมอภาคเพื่อก้าวสู่ศตวรรษที่ 21

** องค์การความร่วมมือเซี่ยงไฮ้ มีประเทศสมาชิกประกอบด้วยจีน รัสเซีย อุซเบกิสถาน คีร์กีซสถาน ทาจิกิสถาน และคาซัคสถาน

กว้าง โปร่งใส เสมอภาค และมีความเป็นเอกภาพ จีนให้ความสำคัญต่อองค์การความร่วมมือเซี่ยงไฮ้ว่าจะเป็นกลไกที่จะเข้ามาดูแลโลกาภิวัตน์ทางเศรษฐกิจและระเบียบโลก ในปี ค.ศ. 2001 ทั้งสองยังร่วมเซ็นสนธิสัญญาการเป็นเพื่อนบ้านที่ดีพร้อมด้วยมิตรภาพและความร่วมมือต่อกัน (Treaty of Good Neighborliness, Friendship and Cooperation) นอกจากนั้น การพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับรัสเซีย ยังเน้นกลไกที่ให้ผู้นำทั้งสองฝ่ายได้มีโอกาสติดต่อและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันอย่างใกล้ชิดในทุกๆ ประเด็น สำหรับวิธีการที่ประธานาธิบดีจิ้นเทา และวลาดีเมียร์ ปูติน (Vladimir Putin) มักใช้ก็คือการเขียนจดหมายหรือโทรศัพท์สายตรงติดต่อเพื่อร่วมในการแก้ปัญหาต่างๆ ด้วยกัน

ในส่วนของรัสเซีย เนื่องจากมีพรมแดนติดต่อกับคาบสมุทรเกาหลี และแม้รัสเซียกับเกาหลีเหนือจะไม่มีพรมแดนติดกันเหมือนเช่นในช่วงสงครามเย็น แต่รัสเซียยังคงเห็นความสำคัญทางด้านยุทธศาสตร์ของเกาหลีเหนืออยู่ ดังนั้นการคงความสัมพันธ์อันดีกับเกาหลีเหนือไว้จึงเป็นนโยบายสำคัญของรัสเซีย เพราะถ้าหากต้องสูญเสียอิทธิพลในเกาหลีเหนือไปย่อมเท่ากับหมดโอกาสในการรักษาดุลแห่งอำนาจ รวมทั้งผลประโยชน์เหนือคาบสมุทรเกาหลีและในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่สำคัญก็คือ เท่ากับทำให้จีนและสหรัฐอเมริกาที่มีอิทธิพลต่อภูมิภาคแถบนี้มากเกินไประหว่างเกิดวิกฤตนิวเคลียร์บนคาบสมุทรเกาหลี รัสเซียยังเห็นความจำเป็นในการเข้ามามีบทบาทเกี่ยวข้องด้วย แม้จะไม่โดดเด่นและสำคัญเท่ากับจีน ที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับเกาหลีเหนือมากที่สุดก็ตาม

ข. ประเด็นทางด้านเศรษฐกิจ

เนื่องจากจีนเป็นประเทศเพื่อนบ้านที่มีพรมแดนติดกับรัสเซียเป็นระยะทางยาวมากกว่า 4,300 กิโลเมตร และมีสินค้าราคาถูกจำหน่าย จึงทำให้การค้าตามชายแดนระหว่างสองมหาอำนาจหลังสงครามเย็นมีการขยายตัวอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะในอาณาบริเวณภาคตะวันออกเฉียงเหนือของจีน เช่น มณฑลเฮยหลงเจียง (Heilongjiang) ซินเจียง (Xinjiang) จีหลิน (Jilin) และมองโกเลีย (Mongolia) ถึงแม้จะมีมูลค่าไม่สูงเทียบเท่าปริมาณการค้าระหว่างจีนกับสหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น หรือเกาหลีใต้ก็ตาม ต่อมาการค้าตามชายแดนระหว่างจีนกับรัสเซียเริ่มตกลงใน ค.ศ. 1994 โดยมีมูลค่าประมาณ 1.6 พันล้านเหรียญสหรัฐ แต่เริ่มกลับมาฟื้นตัวอีกครั้งในปีถัดไป การค้าแบบทวิภาคีทำให้รัสเซียกลายเป็นคู่ค้ารายใหญ่อันดับแปดของจีนในปี ค.ศ. 1996 โดยจีนส่งออกสินค้าประเภทอุตสาหกรรมเบาและเกษตรกรรมไปรัสเซียเป็นจำนวนถึง 1.7 พันล้าน

เหรียญสหรัฐ⁴⁷ ระหว่างค.ศ. 2001 – 2003 จีนกับรัสเซียมีปริมาณการค้าต่อกันเพิ่มสูงขึ้นถึง 10.67, 11.93 และ 15 พันล้านเหรียญสหรัฐตามลำดับ⁴⁸ นอกจากนี้มีการค้าชายแดนร่วมกันแล้ว ทั้งสองยังมีความร่วมมือทางเศรษฐกิจเพื่อขยายการลงทุนทางด้านอุตสาหกรรมพลังงาน ซึ่งจินคาดหมายว่าในอนาคตอาจจะขาดแคลนด้านพลังงานเป็นอย่างมาก จีนเห็นว่ารัสเซียมีความอุดมสมบูรณ์ด้วยแก๊สและน้ำมันธรรมชาติที่อาจสามารถบรรเทาปัญหาของจีนต่อไปได้

นอกจากนั้น ระบบเศรษฐกิจของทั้งสองประเทศยังช่วยส่งเสริมผลประโยชน์ต่อกัน เช่น การที่จีนมีผลิตภัณฑ์ด้านเกษตร อุปกรณ์ไฟฟ้า และเครื่องอุปโภคบริโภคเป็นจำนวนมาก แต่รัสเซียยังขาดแคลนสิ่งต่างๆ เหล่านี้ จึงทำให้ผู้นำของทั้งสองประเทศในปัจจุบันมีการติดต่อร่วมมือกันมากขึ้น เช่น ในเดือนตุลาคมปี ค.ศ. 2004 ประธานาธิบดีปูตินของรัสเซียเดินทางไปพบกับประธานาธิบดีหูจิ่นเทา เพื่อร่วมเซ็นสัญญาข้อตกลงกันเกี่ยวกับการพัฒนาภาคตะวันออกบริเวณชายแดนจีนกับรัสเซีย (Eastern Section of the China – Russia Boundary) ช่วงสิ้นปีนั้น ผู้นำจีนและรัสเซียยังกระชับความสัมพันธ์ด้วยการพบปะเจรจาใกล้ชิดระหว่างการประชุมเอเปก (APEC) ในประเทศชิลีอีกด้วย มิตรภาพระหว่างผู้นำทั้งสองมีส่วนช่วยสนับสนุนให้ปริมาณการค้าของทั้งสองประเทศรวมกันในรอบปีสูงถึง 21.2 พันล้านเหรียญสหรัฐ โดยเพิ่มมากกว่าในปี ค.ศ. 2003 ประมาณร้อยละ 35 และใน ค.ศ. 2005 จีนก้าวขึ้นเป็นคู่ค้ารายใหญ่อันดับ 4 ของรัสเซีย ในขณะที่รัสเซียก็กลายเป็นคู่ค้าอันดับที่ 8 ของจีน นอกจากนี้ จีนยังเป็นประเทศที่ให้การสนับสนุนรัสเซียในการเข้าเป็นสมาชิกในองค์การการค้าโลกด้วย⁴⁹

อนึ่ง นโยบายของจีนต่อรัสเซียหลังสงครามเย็นคือ ความพยายามในการส่งเสริมและรักษาความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันไว้ และมุ่งใช้การทูตระดับสูงโดยการแลกเปลี่ยนการเยือนของผู้นำในระดับต่างๆ ซึ่งเป็นนโยบายที่สำคัญของจีนที่มักเห็นกันอยู่เนืองๆ เช่น ในการแก้ไขปัญหาคาบสมุทรเกาหลีที่จะได้กล่าวถึงอย่างละเอียดในบทต่อไป นอกจากนี้ ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจถือเป็นอีกปัจจัยสำคัญหนึ่งที่ช่วยทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับรัสเซียดำเนินไปด้วยความราบรื่นมากขึ้นแม้เมื่อเกิดวิกฤตินิวเคลียร์บนคาบสมุทรเกาหลี ทั้งสองประเทศได้เข้าร่วมแก้ไข

⁴⁷ Samuel S. Kim, *China and the World* (Boulder: Westview Press, 1998), p.127.

⁴⁸ Lu Zhongwei, *Northeast Asian Economic Cooperation in the Post – Cold War Era: Economic Relations Between China, R.O.K, D.P.R.K, Japan, and Russia*[Online]. 2000. Available from: <http://www.-igcc.ucsd.edu/pdf/policypapers/pp06.pdf>[23/02/2000].

⁴⁹ *China's relations with other big powers further deepened in 2004*[Online]. 2005. Available from: <http://www.china.org.cn/english/en-sz2005/index.htm>[12/05/2005].

ปัญหาและความตึงเครียด ถึงแม้บทบาทของรัสเซียจะไม่โดดเด่นและสำคัญเท่ากับบทบาทของจีนก็ตาม

2.4.4. สหรัฐอเมริกา

ในช่วงสงครามเย็น ความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับสหรัฐอเมริกาดูเหมือนจะเป็นปฏิปักษ์ต่อกันมา โดยสหรัฐอเมริกาได้ประกาศดำเนินนโยบายสกัดกั้น (containment policy) ต่อจีนอย่างจริงจังในวันที่ 27 มิถุนายน ค.ศ. 1950 และยังคงรณรงค์ต่อต้านจีนในเวทีการเมืองโลกด้วยการไม่ยอมรับรัฐบาลจีนคอมมิวนิสต์ที่กรุงปักกิ่งว่าเป็นรัฐบาลที่ถูกต้องตามกฎหมาย รวมทั้งไม่สนับสนุนจีนในการเข้าเป็นสมาชิกของสหประชาชาติแทนที่รัฐบาลก๊กมินตั๋งของไต้หวัน แต่ในที่สุดสหรัฐอเมริกาต้องผิดหวัง เมื่อจีนได้รับชัยชนะจากการออกเสียงของสมาชิกสหประชาชาติ 59 ต่อ 55 เสียงในวันที่ 25 ตุลาคม ค.ศ. 1971 หลังจากนั้นก็เกิดการผ่อนคลายความตึงเครียดระหว่างจีนและสหรัฐอเมริกาอันเป็นผลจากการแก้ปัญหาด้านความมั่นคงของทั้งสองฝ่าย ในขณะที่จีนและสหภาพโซเวียตเกิดความบาดหมางกันขึ้น สหรัฐอเมริกาได้ดำเนินการถอนทหารออกจากเวียดนาม ส่งผลให้จีนต้องการถ่วงดุลอำนาจกับสหภาพโซเวียต จีนจึงตัดสินใจเปิดความสัมพันธ์กับสหรัฐอเมริกา และสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตอย่างเป็นทางการขึ้นในวันที่ 1 มกราคม ค.ศ. 1979⁵⁰

แม้จีนกับสหรัฐอเมริกาก็มีความสัมพันธ์ที่ถดถอยลงในประเด็นปัญหาไต้หวันและทิเบต แต่การค้าระหว่างจีนกับสหรัฐอเมริการะหว่าง ค.ศ. 1985 – 1988 มีการขยายตัวเพิ่มมากขึ้น อีกทั้งยังมีการแลกเปลี่ยนกันทางด้านวัฒนธรรม การศึกษา วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี รวมไปถึงความร่วมมือด้านความมั่นคงและการทหาร ทำให้ความสัมพันธ์โดยรวมค่อนข้างมีเสถียรภาพ

⁵⁰ จีระพร จีระนันท์กิจ, นโยบายต่างประเทศจีนต่อสหรัฐอเมริกาในยุคประธานาธิบดีคลินตัน (ค.ศ. 1993 – 2001), หน้า 90.

ความสัมพันธ์เริ่มบาดหมางกันอีกสืบเนื่องจากวิกฤตการณ์เทียนอันเหมิน* ที่สหรัฐอเมริกาใช้มาตรการต่อต้านจีนในเรื่องสิทธิมนุษยชนอย่างรุนแรง หลังสงครามเย็นเป็นต้นมา จีนกับสหรัฐอเมริกายังมีความขัดแย้งต่อกันในอีกหลายประเด็น เช่น ด้านสิทธิมนุษยชน การค้า ตลอดจนด้านลิขสิทธิ์และทรัพย์สินทางปัญญา กระนั้นทั้งจีนและสหรัฐอเมริกาก็ยังพัฒนาความสัมพันธ์ต่อกันมาถึงในปัจจุบัน โดยมีประเด็นความสัมพันธ์ดังนี้

ก. ประเด็นทางด้านการเมืองและความมั่นคง

หลังสงครามอ่าวเปอร์เซีย สหรัฐอเมริกากลายเป็นอภิมหาอำนาจขั้วเดียวของโลกที่พร้อมด้วยศักยภาพทั้งในด้านการเมือง เศรษฐกิจ และการทหาร ส่งผลให้จีนตระหนักถึงความสำคัญทางเศรษฐกิจและเทคโนโลยีที่มีต่อการสร้างพลังอำนาจ ดังนั้น ถ้าจีนต้องการเป็นมหาอำนาจที่สามารถเทียบเคียงกับสหรัฐอเมริกาได้ จีนจำเป็นต้องดำเนินนโยบายต่างประเทศด้วยการเปิดประตูสู่โลกภายนอกและร่วมกับองค์การต่างๆ ทั้งในระดับภูมิภาคและระดับโลกมากขึ้น พร้อมกับพยายามปรับปรุงความสัมพันธ์กับสหรัฐอเมริกาไปด้วย นับตั้งแต่ปี ค.ศ. 1992 เป็นต้นมา รัฐบาลจีนภายใต้การนำของประธานาธิบดีเจียงเจ๋อหมิน ได้แสดงท่าทีและนโยบายที่ต้องการเป็นมิตรกับสหรัฐอเมริกามากขึ้นเห็นได้จากการพัฒนาความสัมพันธ์ต่อกันทั้งในด้านการเมือง เศรษฐกิจ การค้า การทหาร วิชาการ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี⁵¹

* วิกฤตการณ์นี้เกิดขึ้นในเดือนมิถุนายน ค.ศ. 1989 โดยการเดินขบวนและชุมนุมของนักศึกษาจีนจำนวนนับพันจากมหาวิทยาลัยต่างๆ ตั้งแต่วันที่ 17 เมษายน และทวีจำนวนเป็นหลักหมื่นในเวลาต่อมาที่จัตุรัสเทียนอันเหมิน เพื่อเรียกร้องให้รัฐบาลจัดการกับการคอร์รัปชัน ยกเลิกระบบอภิสิทธิ์ ให้มีการทบทวนและประเมินบทบาทของ หูเย่าปิง เลขาธิการใหญ่พรรคคอมมิวนิสต์จีนที่มีแนวคิดเปิดกว้างและต้องการให้มีการปฏิรูปทางการเมือง ให้เปิดเผยรายได้ทรัพย์สินของผู้นำ เรียกร้องเสรีภาพของสื่อมวลชน ขอเพิ่มงบประมาณการศึกษา และให้ยกเลิกกฎหมายห้ามการชุมนุม จนเกิดการปะทะระหว่างนักศึกษาและประชาชนกับทหารตามจุดต่างๆ รอบนครปักกิ่งในวันที่ 4 มิถุนายน และทางการได้กวาดล้างจับกุมผู้นำนักศึกษาและผู้เดินขบวน คาดกันว่ามีผู้เสียชีวิตหลายพันคนและบาดเจ็บกว่า 7,000 คน ซึ่งถือเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนที่ร้ายแรงที่สุดเหตุการณ์หนึ่ง สหรัฐอเมริกาได้ออกมาประณามและต่อต้านจีนอย่างหนัก ด้วยการระงับโครงการและกิจกรรมร่วมทั้งหมด ระงับโครงการซื้อขายทางทหาร ความช่วยเหลือในด้านต่างๆ และตัดสถานะความเป็นชาติที่ได้รับการอนุเคราะห์หยิ่งของจีนด้วย

⁵¹ See Song Tan and Amitav Acharya, "The Evolving Chinese Conception of Security," in *Asia – Pacific Security Cooperation: National Interests and Regional Order* (Singapore: Institute of Defense and Strategic Studies, Nanyang Technological University), 2004), p.60 .

ในวันที่ 19 พฤศจิกายน ค.ศ. 1993 ประธานาธิบดีเจียงเจ๋อหมิน และประธานาธิบดีบิล คลินตันของสหรัฐอเมริกาได้พบปะเจรจากันเป็นครั้งแรกระหว่างการประชุมผู้นำ APEC ที่เมืองซีแอตเติล พร้อมกับร่วมประกาศ “แถลงการณ์ร่วมจีน – สหรัฐอเมริกา” ที่มีสาระสำคัญคือ ผู้นำทั้งสองประเทศเห็นพ้องว่า จีนและสหรัฐอเมริกามีทั้งผลประโยชน์ร่วมกันอย่างกว้างขวาง แต่ก็ยังมีข้อขัดแย้งระหว่างกันอยู่ การสถาปนาความสัมพันธ์ที่มั่นคงระหว่างทั้งสองประเทศจึงไม่เพียงพอแต่สอดคล้องกับผลประโยชน์พื้นฐานของประชาชนทั้งสองประเทศเท่านั้น แต่มีความสำคัญยิ่งต่อสันติภาพและความรุ่งเรืองของโลกในศตวรรษที่ 21 อีกทั้งจีนและสหรัฐอเมริกาก็จะพัฒนาความสัมพันธ์ในฐานะ “หุ้นส่วนทางยุทธศาสตร์ในเชิงสร้างสรรค์” (constructive strategic partnership)* ซึ่งหมายความว่า ความร่วมมือที่เป็นในเชิงความร่วมมือทั้งในระดับทวิภาคี ระดับภูมิภาค และระดับระหว่างประเทศในทุกด้าน ทุกมิติ และในระยะยาวเพื่อผลประโยชน์ของทั้งสองประเทศและของโลก ความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับสหรัฐอเมริกาวางอยู่บนพื้นฐานของผลประโยชน์แห่งชาติของตน แต่เป็นผลประโยชน์ร่วมในเชิงสร้างสรรค์มากขึ้น เพราะทั้งจีนกับสหรัฐอเมริกาต่างตระหนักดีว่า ต่างฝ่ายต่างเป็นจักรเพ็ญสำคัญในเวทีการเมืองระหว่างประเทศ ในการขับเคลื่อนไปในทิศทางแห่งสันติภาพและความสงบสุข หรือสงครามและความวุ่นวาย

ประเด็นด้านความมั่นคง สหรัฐอเมริกามองเห็นความสำคัญของการแสวงหาอำนาจในภูมิภาคเอเชีย – แปซิฟิก ดังนั้น จึงต้องการคงบทบาทสำคัญในการรักษาดุลยภาพบนคาบสมุทรเกาหลี เพราะถือเป็นหนึ่งในยุทธศาสตร์ของนโยบายสหรัฐอเมริกาที่มีต่อภูมิภาคแถบนี้ เห็นได้จากในเดือนกันยายน ค.ศ. 2006 คริสโตเฟอร์ ฮิลล์ รัฐมนตรีช่วยต่างประเทศ ฝ่ายกิจการเอเชีย ตะวันออกและภูมิภาคแปซิฟิก ได้กล่าวถึงเนื้อหาของนโยบายต่างประเทศสหรัฐอเมริกาในศตวรรษที่ 21 (U.S. Foreign Policy in the 21st Century) ว่า เอเชียตะวันออกเป็นภูมิภาคที่มีศักยภาพและมีความท้าทายมากที่สุดของโลก เนื่องจากเป็นภูมิภาคของหุ้นส่วนที่สำคัญอย่างญี่ปุ่นและมหาอำนาจที่กำลังรุ่งเรืองอย่างจีน อีกทั้งเป็นภูมิภาคที่มีพลวัตทางเศรษฐกิจที่สูงมาก เพราะประกอบด้วยคุณลักษณะทั้งทางด้านภูมิรัฐศาสตร์ การทหาร การทูต เศรษฐกิจและการค้า

* ประธานาธิบดีเจียงเจ๋อหมิน ผู้นำจีนและประธานาธิบดีคลินตัน ผู้นำสหรัฐอเมริกา ได้ประกาศร่วมกันในวันที่ 29 ตุลาคม ค.ศ. 1997 ว่า ผู้นำสูงสุดของทั้งสองประเทศได้บรรลุความตกลงเกี่ยวกับเป้าหมายของการพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับสหรัฐอเมริกาในอนาคต บนทัศนคติของความต้องการส่งเสริมรากฐานของสันติภาพและการพัฒนาของโลก ดังนั้น จีนและสหรัฐอเมริกาคงจะกระชับความร่วมมือ และพยายามลดระดับปัญหาความขัดแย้งต่อกัน นับเป็นก้าวสำคัญสำหรับการเริ่มต้นอีกครั้งของการพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับสหรัฐอเมริกา

ส่งผลให้นโยบายของสหรัฐอเมริกาต่อเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ขึ้นอยู่กับพื้นฐานของความเป็นประชาธิปไตย ความเจริญรุ่งเรือง ความมีเสถียรภาพ ความมั่นคง และมีสันติภาพ⁵²

ในมุมมองของสหรัฐอเมริกา ปัญหาการพัฒนาและครอบครองอาวุธนิวเคลียร์ของเกาหลีเหนือถือเป็นภัยคุกคามต่อสันติภาพของภูมิภาคและต่อโลก นอกจากนั้น เกาหลีเหนือยังเป็นภัยคุกคามต่อความมั่นคงของสหรัฐอเมริกาด้วย เนื่องจากหลังสงครามเย็น การกระทำดังกล่าวมิใช่เกิดจากประเทศที่มีพลังอำนาจทัดเทียมเทียบกับสหรัฐอเมริกาเหมือนเช่นในช่วงสงครามเย็น หากแต่มาจากประเทศที่มีการครอบครองหรือกำลังแสวงหาอาวุธนิวเคลียร์มากกว่า ปัญหาอาวุธนิวเคลียร์เกาหลีเหนือตั้งแต่ช่วงต้นทศวรรษ 1990 เป็นต้นมา นับเป็นภัยคุกคามต่อความมั่นคงของสหรัฐอเมริกากับพันธมิตรใกล้ชิด คือเกาหลีใต้กับญี่ปุ่น และวิกฤตินิวเคลียร์บนคาบสมุทรเกาหลียังส่งผลกระทบต่อการรักษาดุลอำนาจในภูมิภาค รวมทั้งความพยายามของสหรัฐอเมริกาและประชาคมโลกในการควบคุมการแพร่กระจายของอาวุธนิวเคลียร์ด้วย สหรัฐอเมริกาจึงต้องการผลักดันให้จีนเข้าไปมีบทบาทในการแก้ไขและยุติปัญหาดังกล่าว เนื่องจากเห็นว่าจีนเป็นพันธมิตรใกล้ชิดที่มีอิทธิพลเหนือเกาหลีเหนือ ในขณะที่จีนกลับมองว่า สหรัฐอเมริกาเป็นอภิมหาอำนาจที่คอยมุ่งแสวงหาอำนาจและพยายามใช้อิทธิพลครอบงำคาบสมุทรเกาหลีและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งจีนเป็นมหาอำนาจดั้งเดิมในภูมิภาคแถบนี้ อยู่ ดังนั้น นอกจากจะคอยช่วยเหลือปกป้องเกาหลีเหนือไม่ให้อ่อนแอลงจากการรุกรานของสหรัฐอเมริกาแล้ว จีนยังพยายามรักษาดุลแห่งอำนาจและอิทธิพลของตนในภูมิภาคไว้

ข. ประเด็นทางด้านเศรษฐกิจ

ในช่วงกลางทศวรรษ 1990 จีนมีการพัฒนาและเติบโตทางเศรษฐกิจในอัตราที่สูงมาก โดยเฉพาะในด้านการค้ากับสหรัฐอเมริกาในช่วงระหว่าง ค.ศ. 1992 - 2000 ดำเนินไปด้วยดี ยิ่งเพราะมีการพัฒนาความร่วมมือในด้านการค้าและการลงทุน กล่าวคือ ในขณะที่จีนนำเข้าเงินทุน สินค้าทันสมัยและเทคโนโลยีจากสหรัฐอเมริกา สินค้าราคาถูกของจีนกลับกลายเป็นสินค้านำเข้าที่ได้รับความนิยมสูงในสหรัฐอเมริกาและการเป็นตลาดที่มีอัตราค่าจ้างแรงงานต่ำ ทำให้จีนกลายเป็นตลาดลงทุนที่สำคัญของสหรัฐอเมริกา จนกระทั่งในปี ค.ศ. 1997 สหรัฐอเมริกากลายเป็นคู่ค้าที่สำคัญอันดับที่ 2 ของจีน และจีนได้เลื่อนฐานะเป็นคู่ค้าสำคัญอันดับที่ 4 ของสหรัฐอเมริกา รัฐบาลคลินตันได้ให้การสนับสนุนจีนเข้าเป็นสมาชิกองค์การการค้าโลก (WTO) ใน

⁵² นโยบายต่างประเทศสหรัฐอเมริกาในศตวรรษที่ 21 [ออนไลน์]. 2006. แหล่งที่มา: [http://www.uswatch.in.th/newsus.php?PID=78&ktype=18&ID=625\[02/10/2006\]](http://www.uswatch.in.th/newsus.php?PID=78&ktype=18&ID=625[02/10/2006]).

วันที่ 16 พฤศจิกายน ค.ศ. 1999 ส่งผลให้การค้าระหว่างจีนกับสหรัฐอเมริกาในปีนั้น จีนกลายเป็นผู้ส่งออกสินค้าใหญ่เป็นอันดับที่ 4 ของสหรัฐอเมริกาและขาดดุลการค้าต่อจีนเป็นสัดส่วนถึงร้อยละ 20 ของมูลค่าการค้าขาดดุลการค้าทั้งหมดของสหรัฐอเมริกา (กว่า 340,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐ)⁵³

เมื่อวันที่ 10 ตุลาคม ค.ศ. 2000 สหรัฐอเมริกายังได้ยกระดับให้จีนเป็นคู่ค้าถาวร (permanent normal trade relations: PNTR) ของตน และทำให้ปริมาณการค้าระหว่างจีนกับสหรัฐอเมริกาในปีเดียวกันนั้น มีการเติบโตและมูลค่าสูงถึง 74,470 ล้านดอลลาร์สหรัฐ โดยจีนเป็นฝ่ายได้เปรียบดุลการค้าสหรัฐอเมริกาถึง 29,740 ล้านดอลลาร์สหรัฐ⁵⁴ ในปี ค.ศ. 2004 การได้เปรียบดุลการค้าสหรัฐอเมริกาของจีนมีมูลค่าสูงร่วม 162,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐ หรือคิดเป็นประมาณ 1 ใน 4 ของการขาดดุลการค้าทั่วโลกของสหรัฐอเมริกา⁵⁵

สรุปว่า ความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับสหรัฐอเมริกานั้นขึ้นอยู่กับปัจจัยทางการเมืองควบคู่ไปกับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ แม้จีนจะเล็งเห็นว่า การเข้ามาแผ่อิทธิพลและอำนาจของสหรัฐอเมริกาเหนือภูมิภาคเอเชียตะวันออก อาจทำให้ความมั่นคงและอำนาจเดิมของจีนต้องสั่นคลอน แต่เมื่อจีนทบทวนขีดความสามารถของตนแล้ว ก็ตระหนักว่ายังไม่สามารถแข่งขันกับสหรัฐอเมริกาได้ ไม่ว่าจะเป็นพลังอำนาจทางการเมืองระหว่างประเทศ ศักยภาพทางเศรษฐกิจหรือทางทหาร ดังนั้น จีนจึงต้องการรักษาความสัมพันธ์ที่ดีกับสหรัฐอเมริกาเอาไว้เพื่อสนองตอบผลประโยชน์ที่มีร่วมกัน ในขณะที่สหรัฐอเมริกาก็มองจีนว่าเป็นประเทศที่มีความสำคัญต่อการคลี่คลายปัญหานิวเคลียร์บนคาบสมุทรเกาหลี เนื่องจากจีนเป็นประเทศเดียวที่มีอิทธิพลเหนือเกาหลีเหนือ

โดยสรุป บทที่ 2 ได้นำเสนอดังนโยบายซึ่งเป็นตัวกำหนดบทบาทจีนในการดำเนินความสัมพันธ์กับประเทศต่างๆ ที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับวิกฤตินิวเคลียร์บนคาบสมุทรเกาหลี ถ้าหากมองในนโยบายต่างประเทศและแนวความคิดของผู้นำจีนแล้ว จะเห็นว่าประเด็นด้านการเมืองและความมั่นคงเป็นเรื่องที่มีความสำคัญในระดับสูง เช่น นโยบายต่อเกาหลีเหนือซึ่งเป็นประเทศเพื่อนบ้านที่จีนให้ความสำคัญเป็นพิเศษทั้งในฐานะเป็นพันธมิตรใกล้ชิดและเป็นรัฐกันชนของจีน แต่เมื่อ

⁵³ สมภพ มานะรังสรรค์, จีน: มหาอำนาจในศตวรรษที่ 21 เศรษฐกิจหลังยุคปฏิรูป, หน้า 20.

⁵⁴ จีระพร จีระนันท์กิจ, นโยบายต่างประเทศจีนต่อสหรัฐอเมริกาในยุคประธานาธิบดีคลินตัน (ค.ศ. 1993 - 2001), หน้า 92.

⁵⁵ สมภพ มานะรังสรรค์, จีน: เศรษฐกิจการเงินการธนาคาร (กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, 2549, หน้า 183.

มองถึงผลประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจและความเชื่อมโยงระหว่างความมั่นคงกับเศรษฐกิจ ทำให้รัฐบาลจีนปัจจุบันตระหนักดีว่า เศรษฐกิจของจีนจะพัฒนาอย่างยั่งยืนไม่ได้ ถ้าปราศจากสภาวะแวดล้อมระหว่างประเทศที่มีสันติภาพ ส่งผลให้จีนจึงต้องเน้นปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์ที่ดีกับประเทศเพื่อนบ้านคือ เกาหลีใต้ และญี่ปุ่น หรือแม้แต่ความต้องการเป็นมิตรมากกว่าศัตรูกับสหรัฐอเมริกา มหาอำนาจที่จีนมีความหวังวิตกว่าจะเป็นภัยคุกคามต่อความมั่นคงของตนมากที่สุดก็ตาม